

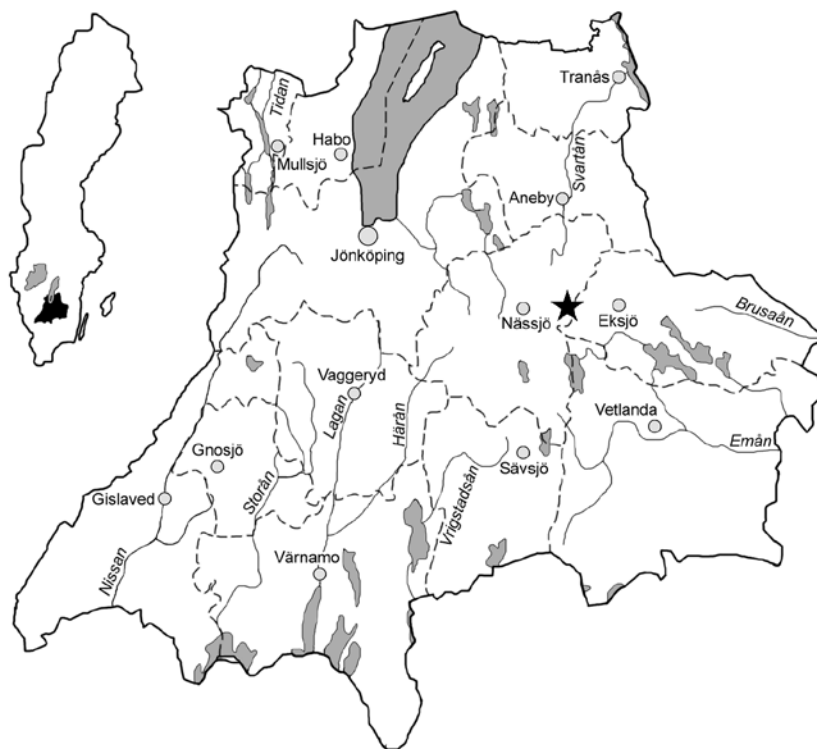
En stenåldersboplats på Småländska höglandet

Arkeologisk förundersökning av RAÄ-nr Nässjö 656, RAÄ-nr Eksjö 283, RAÄ-nr Höreda 754 och RAÄ-nr Höreda 756 inför breddning av rv 40 mellan Nässjö och Eksjö. Nässjö, Eksjö och Höreda socknar, Nässjö och Eksjö kommuner, Jönköpings län

En stenåldersboplats på Småländska höglandet

Arkeologisk förundersökning av RAÄ-nr Nässjö 656, RAÄ-nr Eksjö 283, RAÄ-nr Höreda 754 och RAÄ-nr Höreda 756 inför breddning av rv 40 mellan Nässjö och Eksjö. Nässjö, Eksjö och Höreda socknar, Nässjö och Eksjö kommuner, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Kristina Jansson & Anna Ödeén

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: TMG Tabergs, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2018

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	7
Målsättning och metod	7
Topografi.....	9
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	10
Tidigare undersökningar.....	12
Resultat.....	13
Område 1, RAÄ-nr Nässjö 656	13
Område 2, RAÄ-nr Eksjö 283.....	15
Område 3, RAÄ-nr Höreda 754.....	19
Område 4, RAÄ-nr Höreda 756.....	25
Fynd.....	29
Platsens potential-Höreda 756.....	32
Kvartsboplatser – en vidare utblick	34
Jönköpings län.....	37
Kronobergs län.....	43
Administrativa uppgifter.....	48
Referenser.....	49
Tryckta källor.....	49
Arkiv.....	50
Kartunderlag.....	50
Muntliga källor.....	50

Bilagor

Bilaga 1.	Vedartsanalys
Bilaga 2.	¹⁴ C- analys
Bilaga 3.	Litisk analys och fyndtabell
Bilaga 4.	Fyndlista
Bilaga 5.	Tidaxel och ordlista

Sammanfattning

Med anledning av Trafikverkets planer på breddning av rv 40 mellan Nässjö och Eksjö, utförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning av fyra fornlämningsområden utmed vägsträckan. Från väster till öster rörde det sig om: RAÄ-nr Nässjö 656 (område 1), RAÄ-nr Eksjö 283 (område 2), RAÄ-nr Höreda 754 (område 3) och sist RAÄ-nr Höreda 756 (område 4). Totalt omfattade ytorna ca 8 400 m² varav drygt 2 300 m² förundersöktes.

Inom delområdena 1–3 fanns enstaka, spridda osäkra stolphål som i vissa fall kanske snarast var stenlyft. En härd daterad till ungefär 1700–1900-talen e. Kr fanns i delområde 2, medan rännformade slitagespår efter ett möjligt hjulpar påträffades på delområde 3. Dessa daterades till ca 400–500-talen e. Kr.

Inom delområde 4 grävdes 31 m² stora provrutor inom den centrala delen av förundersökningsområdet som var ca 30×15–25 meter stort. Totalt hittades 329 fynd i de 31 rutorna. Fyndmaterialet domineras av kvartsföremål men föremål av kvartssit, porfyr, obestämbara bergarter samt sydiskandinavisk flinta förekommer också. Bland fynden märks bipolära kärnor, skrapor och föremål som använts vid kötthantering samt för bearbetning av ben. Materialets sammansättning och tillslagningsteknik tyder på att det är neolitiskt, alltså från den yngre stenåldern ca 4 000–1 800 f. Kr.

Området där fyndmaterialet hittades ligger på en bergklack ca 215 meter över havet och som under stenåldern var en liten utskjutande udde omgiven av vatten. En liknande fyndplats med kvartsföremål, RAÄ-nr Höreda 408, är också känd från sjön Nömmens sydvästra strand. Sjön ligger ca 11 kilometer sydsydväst om delområde 4 och det omfattande kvartsmaterialet har ytplockats på stranden av en vik i en liten utstickande udde.

Båda dessa platser är av stort intresse eftersom inlandsboplatser från stenåldern i Norra Småland inte är så väl kända. Materialsammansättningen med dominans för kvarts knyter närmast an till liknade boplatser i Östergötland och Sörmland. Enstaka undersökta kvartsboplatser från äldre stenåldern i bland annat Värnamo kommun visar dock att kvartsdominerande stenåldersboplatser också finns längre söderut; både i länet och utanför det.

Åtgärdsförslag

Beroende på de få och diffusa anläggningarna som hittades inom område 1–3, anser länsmuseum att inga ytterligare åtgärder behövs inom dessa områden. Däremot föreslår länsmuseum en undersökning av område 4, RAÄ-nr Höreda 756, eftersom ett påträffat neolitiskt fyndmaterial av huvudsakligen slagen kvarts tyder på en boplatz från yngre stenåldern. Länsmuseum har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslaget.

FIGUR 1. Utdrag ur terrängkartan t63_4_11hk. Skala 1:50 000.

Inledning

Under perioden 2017-05-08 till 2017-06-21 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning av fyra olika delområden belägna mellan Nässjö och Eksjö (FIGUR 1). Anledningen var Trafikverkets planer på breddning av riksväg 40 mellan Nässjö och Eksjö. Vid en tidigare arkeologisk etapp 2 utredning av den berörda sträckan påträffades förhistoriska boplatslämningar på de platser som nu förundersökts (Ödeén 2015). De fyra områdena ligger utefter en ca nio kilometer lång sträcka och med ett avstånd på ca 0,6–7 kilometer mellan varandra. Totalt omfattade FU områdena ca 8400 m² varav totalt ca 500–800 m² undersökts inom respektive område; totalt ca 2 300 m². Förundersökningen har skett på beställning av Trafikverket. Fält- och rapportansvarig är antikvarie Kristina Jansson, Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag var målsättningen med den arkeologiska förundersökningen *att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, tidsställning, utbredning inom vägområdet, omfattning, sammansättning och komplexitet*. För att kunna svara upp mot ambition och syfte genomfördes sammanhängande maskinavbaningar kompletterade med enstaka långschakt inom tre av områdena (FIGUR 2). Inom det fjärde grävdes istället ett batteri med kvadratmeterstora provrutor med samma syfte.

Påträffade anläggningar inom de ytavbanade område 1, RAÄ-nr Nässjö 656, område 2, RAÄ-nr Eksjö 283 och område 3, RAÄ-nr Höreda 754, dokumenterades och undersöktes till hälften för att kunna avgöra om det rörde sig om medvetna konstruktioner eller ej, till exempel stolphål alternativt stenlyft/naturliga gropar i marken.

FIGUR 2. Avbaning pågår inom område 2

Ifall härdar eller andra lämningar påträffades dokumenterades de och grävdes ut till hälften. Påträffat kol samlades in för vedarts- och ^{14}C -analys.

Inom område 4, RAÄ-nr Höreda 756, lades baslinjer ut över området med nord-sydlig och väst-östlig riktning och utefter dessa grävdes sammanlagt 31 kvadratmeterstora provrutor (FIGUR 3). Rutorna lades så att de rumsligt täckte in förundersökningsområdet. Varje ruta grävdes i ett stick, sållades och fynden samlades in/rutenhet. Rutornas djup varierade mellan 0,2–0,4 meter; huvudsakligen dock 0,2–0,3 meter djupa. På vissa ställen hade torven avlägsnats med hjälp av grävmaskin vilket innebar att rutgrävningen direkt berörde underliggande humös morän. I andra fall låg torven kvar och rutgrävningen fick inledas med att torven grävdes bort för hand. När rutans djup anges är det djupet från torvytan och en bit ner i den naturliga moränen som avses.

FIGUR 3. Inom område 4 grävdes meterstora provrutor utifrån utlagda baslinjer. Här ses de båda nord-syd löpande baslinjerna.

Topografi

Utmed den ca 9 kilometer långa sträckan mellan område 1=RAÄ-nr Nässjö 656 längst i väster, till område 4= RAÄ-nr Höreda 756 längst i öster, skiftar topografin betydligt. Som mest är nivåskillnaderna ca 80 meter där område 1 närmast Nässjö ligger ca 275–290 meter över havet medan område 4 närmast Eksjö ligger 210–215 meter över havet. Även berggrunden skiftar från att domineras av den så kallade Almesåkrgruppen runt Nässjö till att bestå av äldre grani-ter närmare Eksjö. Mellan dessa områden, ungefär mellan sjöarna Sjunnerydssjön och Norra och Södra Vixen, löper ett nord-sydligt diabasstråk (SGU 1989a). Jordarterna domineras helt av morän som överlagrar underliggande berggrund. I öster finns även inslag av sand och grus (SGU 1989b).

Av de fyra förundersökningsområdena var samtliga utom område 4 belägna i öppen, brukad betes- och åkermark (FIGUR 4). Område 4 däremot utgör en uppstickande, avplanad bergknalle i skogsmark belägen intill ett par mindre öppna vattenflöden med omkringliggande sankmark mellan sjöarna Norra och Södra Vixen (FIGUR 5).

FIGUR 4. Avbanad yta inom område 2. Området är beläget i ett öppet, kuperat odlingslandskap.

FIGUR 5. Område 4 beläget på en bergknalle i skogsmark omgivet av små vattendrag och sankmark.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Följande text har hämtats från Jlm rapport 2015:12 över den arkeologiska utredningen etapp 2 sammanställd av Anna Ödeén:

De aktuella utredningsområdena ligger norr om en historisk gränsbygd med rötter i yngre järnålder/tidig medeltid. Gränserna rör dels flera socknar och vid Gisshultasjön möts hela fyra hänader: Södra Vedbo härad, Njudungs Östra och Västra härad samt Tveta härad. Vissa delar av området har prägel av vad man brukar kalla ett marginalområde, till exempel har det få registrerade förhistoriska lämningar. Flera av de aktuella lokalerna ligger under gårdar och byar med medeltida belägg. Här nämns de från väster till öster:

Bråna

Bråna har äldsta belägg i de skriftliga källorna och nämns första gången år 1480, då det skrivs *Brona*. Namnet kommer från *bråne* vilket betyder svedjeland (Agertz 2008). Den aktuella vägkorridoren passerar genom Brånas ängsmark och en del av gårdens norra åkergräde (Jansson 2014).

Rosan

Äldsta belägget för Rosan är från 1542 och på storskifteskartan från 1795 ligger en bytomt på platsen som i dag är bebyggd (Jansson 2014). 1542 skrivs ortnamnet *Rossinna* som kan komma från *rås* i betydelsen kärrdrag, sankmark (Agertz 2008).

Broarp

Vid Broarp har det legat ett gästgiveri som finns registrerat i fornminnesregistret som fornlämning 73:1 Höreda socken. Läget för ett gästgiveri är naturligt med tanke på vägarna som möts: den mellan Nässjö och Eksjö samt den som går söderut mot Stensjön och Vetlanda. Gästgiveriet ska ha anor från 1600-talet och de två gårdarna i byn turades om att ta emot resanden varannan vecka (Höreda hembygdsförening 1972). Det historiska kartmaterialet och storskifteskartan från 1805 visar också på en bytomt på platsen (Jansson 2014). Tomten är i dag bebyggd (FIGUR 6). Första gången Broarp nämns i de historiska källorna är 1542, då det skrivs *Bro-årp*. Förleden är *bro* i betydelsen kavelbro och efterleden *torp* är i betydelsen nybygge (Agertz 2008).

FIGUR 6. Ytavbaning inom område 3. I förgrunden ses avlånga, rännliknande mörkfärgningar markerade med gula pinnar. I bakgrunden skymtar den blåfärgade husgaveln på Broarps gamla gästgiveribyggnad från 1800-talet.

Tidigare undersökningar

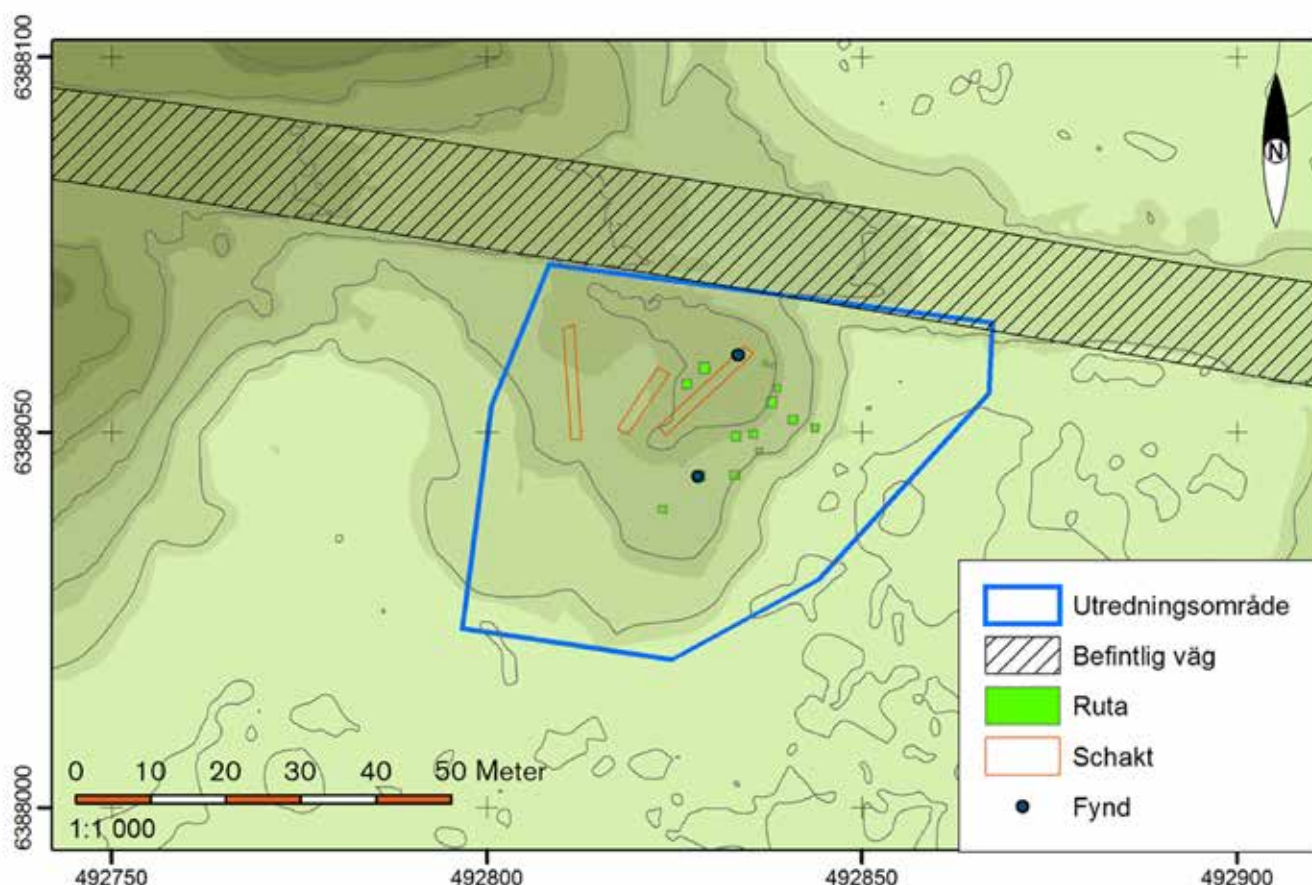
De undersökningar som ligger närmast till hands är de som gjordes i samband med den arkeologiska etapp 2 utredningen hösten 2014 (Ödeén 2015). Inom en då 1,5 mil lång vägsträcka sökschaktades och provgrävdes sammanlagt 19 lokaler. Att dessa bedömdes som intressanta berodde dels på att de kunde representera förhistoriska boplatslägen, dels på att det fanns kända torplämningar i närheten. Resultatet av den arkeologiska utredningen blev att boplatslämningar i form av stolphål, härdar och boplatsgropar påträffades inom tre olika områden, och att ett par flintor hittades vid rutgrävning inom ett fjärde område.

Område 1, Bråna, RAÄ-nr Nässjö 656: Efter sökschaktgrävning registrerades sju stolphål och en boplatsgrop. Det förmodades att det kunde ha funnits fler anläggningar men att dessa grävts bort vid tidigare vägbreddningar.

Område 2, Rosan, RAÄ-nr Eksjö 283: Efter sökschaktgrävningen påträffades fem stolphål, tre boplatsgropar och ett par härdar. Anläggningarna låg i en sydsluttning och på andra sidan vägen ligger gården Rosan. Denna återfinns på storskifteskartan från sent 1700-tal då den markeras som bytomt. Att människor vistats här under förhistorisk tid är bland annat känt genom en lösfunnen skafthålsyx som hittats 100 meter från utredningsområdet.

Område 3, Broarp, RAÄ-nr Höreda 754: Efter avslutad sökschaktgrävning i sydsluttningarna ner mot rv 40 registrerades tre stolphål och tre rännor som ev. kunde indikera ett hus. På södra sidan av vägen, mitt emot utredningsområdet, ligger Broarps gård. Gården påminner om den forna gästgiveriverksamhet som försiggått här genom tiderna och som kan beläggas ända från 1600-talet.

På samma fastighet ungefär 600 meter åt öster låg så *område 4*, *Broarp, RAÄ-nr Höreda 756*, som var av intresse eftersom lämningar efter torpet Åbylund kunde finnas kvar. Någon torplämning påträffades inte men i ett par av de 14 provrutor som grävdes fanns ett flintavslag och ett flintspån. Att ett stenålderstida fyndmaterial påträffades var glädjande, men inte helt osannolikt, eftersom platsen föreföll vara ett bra boplatsläge. Det blev särskilt tydligt sedan en laserscannad karta tagits fram över området. Kartan visar att platsen ursprungligen utgjorde en lite utstickande udde intill ett avsmalnande, stilla vattendrag mellan sjöarna Norra och Södra Vixen. På kartan framgår också var provrutorna från 2014 års utredning grävdes liksom var i området de båda flintfynden gjordes (FIGUR 7).

Resultat

Område 1, RAÄ-nr Nässjö 656

Området ligger ca en kilometer öster om trafikrondellen vid Sörängens industriområde, på ett litet krön i öppen betesmark ca 275–290 meter över havet. Området omfattar ca 3 000 m² (FIGUR 8). Som tidigare nämnts hade flera förmodade stolphål och en boplatzgrop påträffats vid den tidigare sökschaktgrävningen. För att närmare undersöka dessa och dessutom få en bättre överblick avbanades en större sammanhängande yta omfattande ca 600 m².

FIGUR 7. Den laserscannade kartan visar höjderna runt område 4- ju mörkare grönt ju högre höjd. Karta: Ingvar Røjder.

FIGUR 8. Översikt över område 1 mot V.

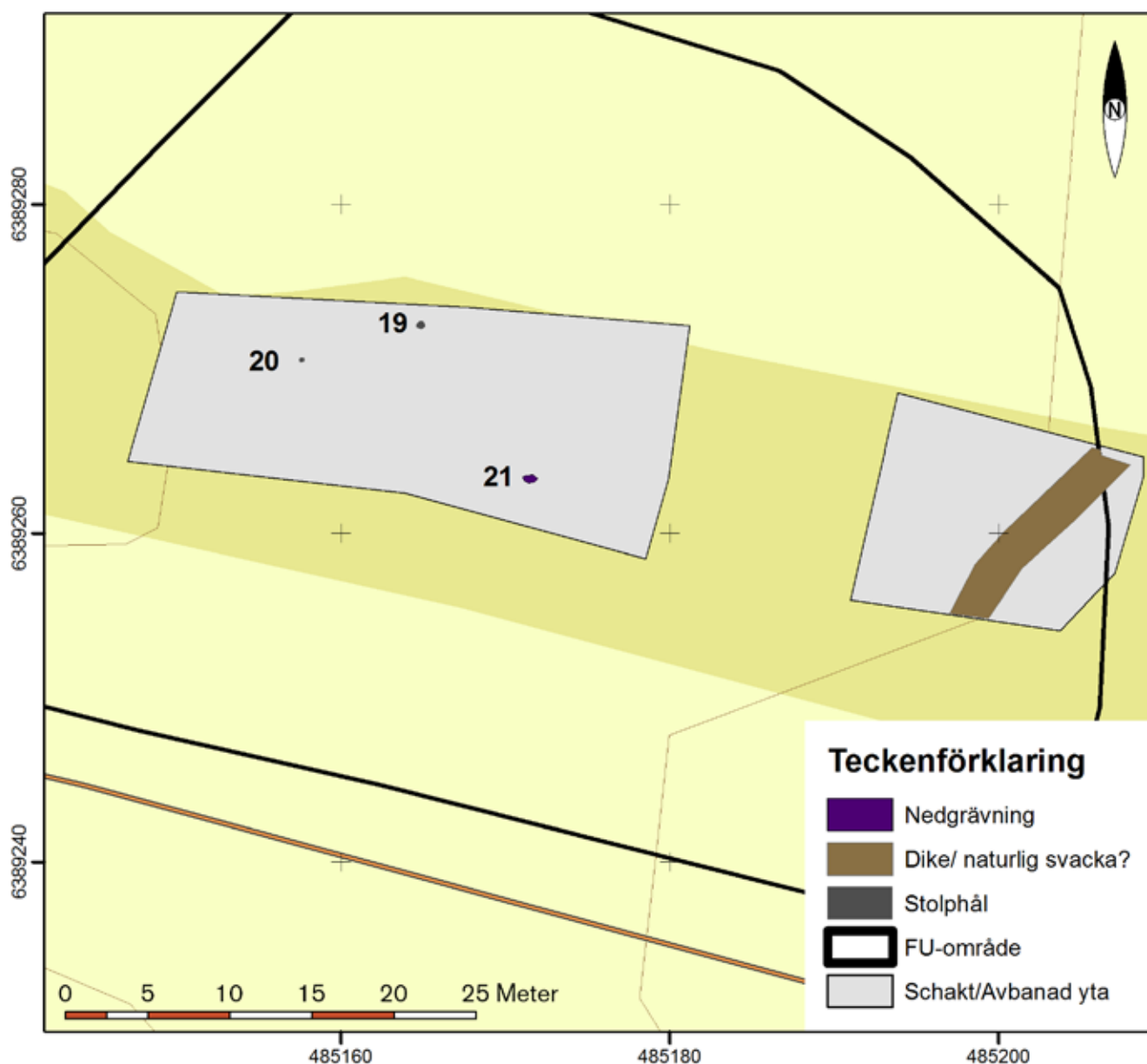

FIGUR 9. Profil genom det stenfyllda diket i undersökningsområdets östra del.

Avbaningen innebar att ett 0,2–0,3 meter tjockt matjordslager grävdes bort på höjden i väster. I den östra delen var samma lager 0,8 meter djupt beroende på att marken sluttade åt öster. Naturlig jordart utgörs av grusig, stenig, sandig morän med viss humuspåverkan i den övre delen. I den östra delen påträffades även vad som föreföll att vara ett stenfyllt dike, men som ursprungligen kanske snarast handlat om en sank, naturlig sänka dit sten kastats (FIGUR 9). De mörkfärgningar som framkom var huvudsakligen desamma som påträffades vid utredningen. Samtliga snittades och det visade sig att de flesta var stenlyft. Ett par registrerades dock som stolphål och dessutom fanns en nedgrävning (FIGUR 10).

Sammantaget kan man säga att indikationer finns på förmodade enstaka anläggningar men eftersom de är få, diffusa och inte utgör tydliga konstruktioner är det svårt att veta vad de representerar. Av den anledningen föreligger inte något behov av ytterligare arkeologiska insatser i området.

Område 2, RAA-nr Eksjö 283

Förundersökningsområdet inom fastigheten Rosan ligger ca sju kilometer öster om område 1, i kuperad åkermark ca 270–280 meter över havet. Norra delen av området ligger på en förhöjning i åkern medan den södra delen sluttar ner mot rv 40. Inom det totalt ca 2 500 m² stora förundersökningsområdet avbanades en ca 400 m² stor yta inom områdets högsta parti i norr (FIGUR 11). Matjordslagret som grävdes bort var 0,4 meter tjockt i den norra delen och 0,6 meter tjockt i den södra delen. Dessutom upptogs ett par kompletterande schakt öster om respektive söder om den avbanade ytan. Totalt undersöktes ca 500 m² inom område 2.

Precis som för område 1 var det resultaten från den arkeologiska utredningen som var vägledande för var den avbanade ytan skulle tas

FIGUR 10. Översiktsskarta över inmätta anläggningar inom område 1.

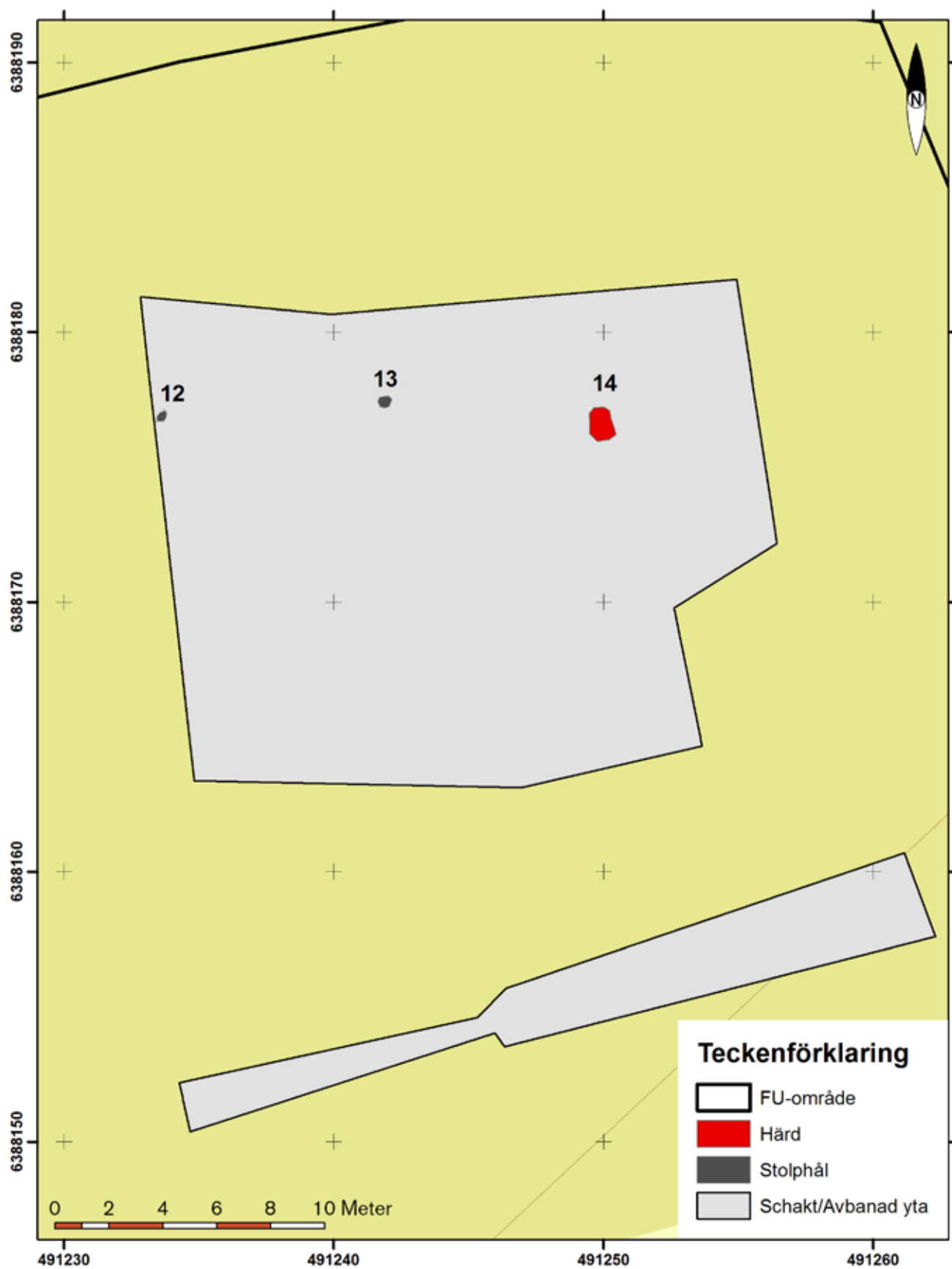
FIGUR 11. Översiktsfoto över område 2 efter avbaning. Centralt i den avbanade ytan skimtar hård A14.

upp. Vid utredningen hade några enstaka stolphål och boplatsgropar registrerats liksom ett par härdar. Efter avbaning och undersökning konstateras att många förmodade stolphål närmast var att betrakta som stenlyft och utgick därmed. Ett par nedgrävningar bedömdes dock som möjliga stolphål; A12 och A13 (FIGUR 12).

A12 låg i den nordvästligaste delen av den avbanade ytan, var oval till formen, 0,25–0,3 meter stor, 0,1 meter djup och hade skålformad profil. Stolphålet var fyllt med gråbrun lerig siltig humus. A 13 låg ca åtta meter öster om A12, var oval till formen, 0,4–0,45 meter stor, ca 0,15 meter djup och med skålformad profil. Anläggningen hade samma fyllning som A12. Förhållandet mellan storlek i ytan och djup gör att särskilt detta stolphål är osäkert; det kan mycket väl handla om ett stenlyft även i detta fallet.

Större mörkfärgningar som utifrån en okulär bedömning kunde vara boplatsgropar/förrådsgropar visade sig också vara stenlyft, alternativt mindre svackor i moränen fyllda med matjord. Samtliga saknade nedgrävningskanter och visade sig vara mycket grunda. Däremot påträffades den ena av de två härdarna som registrerades i samband med utredningen (FIGUR 13).

FIGUR 12. Översiktskarta över inmätta anläggningar inom område 2.

FIGUR 13. Översiktsbild med härden A14 framrensad. Härden fick en förvånansvärt ung datering till 1800–1900-talen fast den gav ett ”typiskt” förhistoriskt intryck.

Härden A14 låg ca åtta meter öster om A13 och utgjordes av en närmast rektangulär anläggning, 1,3×0,9 meter stor och med nord–sydlig orientering (FIGUR 14). Stenpackningen utgjordes av ett tjugotal 0,1–0,15 meter stora, skarpkantade stenar. Merparten låg i den norra delen medan den södra delen var glesare. Stenarna omgärdades av ett 0,04–0,08 meter tjockt skikt med träkol. Från lagret insamlades kolbitar från flera olika ställen för vedartsanalys och ¹⁴C-analys (se BILAGA 1 OCH BILAGA 2). Vedartsanalysen visar att björk och gran finns i materialet. Ur detta utvaldes en björkkvist för ¹⁴C-analys som med 95,4 % säkerhet kan dateras till 1690–1930 e. Kr., och inom intervallet med 70 % säkerhet en datering till 1800–1930 e. Kr (Ua-56609). I profil var härden 0,04–0,1 meter djup och hade plan botten. Troligtvis är det endast hårdbottnen som återstår.

Vid utredningen hade ytterligare en härd registrerats och av den anledningen togs ett rektangulärt schakt upp ca 12 meter sydöst om den avbanade ytan, på platsen där härden skulle ligga. Dock påträffades inte några spår av denna, eller av någon annan anläggning (FIGUR 16).

FIGUR 14 OCH FIGUR 15. Härd A14 i plan och profil.

Väster om detta schakt drogs ett sista långsmalt schakt med ungefärlig väst–östlig riktning. Schaktet låg i den sluttande södra delen av området och av den anledningen var matjordslagret tjockare i detta schakt än i de övriga, ca 0,7–0,8 meter.

Undergrunden/naturlig jordart i område 2 består av grusig, stenig sandig till siltig morän.

Område 3, RAÄ-nr Höreda 754

Lokalen Broarp, område 3, ligger ca en kilometer öster om Rosan, på betydligt lägre nivåer, ca 220–225 meter över havet. Precis som i Rosan är området beläget i kuperad åkermark som sluttar ner mot rv 40 i söder (FIGUR 17). I områdets högst belägna parti i den norra delen avbanades en ca 450 m² stor yta och söder om den grävdes ett väst–östligt orienterat schakt omfattande ca 65 m². Matjordslagret varierade betydligt inom de undersökta ytorna; som lägst var det 0,3 meter tjockt i den norra delen för att sedan vara närmare 0,8 meter tjockt i det sydligaste schaktet. Förklaringen till sistnämnda är densamma som för Rosan, att marken sluttar ner mot rv 40 vilket innebär matjordsackumulation ner mot vägen.

I samband med utredningen hade tre förmodade stolphål registrerats liksom tre rännor. Två av rännorna låg helt intill varandra och bildade tillsammans en ca åtta meter lång utsträckt mörkfärgning med nordnordöstlig–sydsydvästlig orientering. Vinkelrätt mot dessa fanns en mindre rännliknande mörkfärgning med nordnordvästlig–sydsydöstlig orientering. De rännlika mörkfärgningarna antogs möjligtvis kunna ingå i en huskonstruktion, vilket gjorde platsen särskilt intressant inför förundersökningen.

Sedan matjorden avbanats konstaterades att stolphålen som framkommit i samband med utredningen var mycket grunda och närmast får betraktas som stenlyft. Dock påträffades ett par förmodade stolphål i den nordöstra delen av den avbanade ytan, A9 och

FIGUR 16. I försöken att återfinna en härd som registrerades i samband med den arkeologiska utredningen drogs ett mindre schakt ett stycke sydöst om den avbanade ytan. Ingen härd, eller anläggning, kunde dock påträffas.

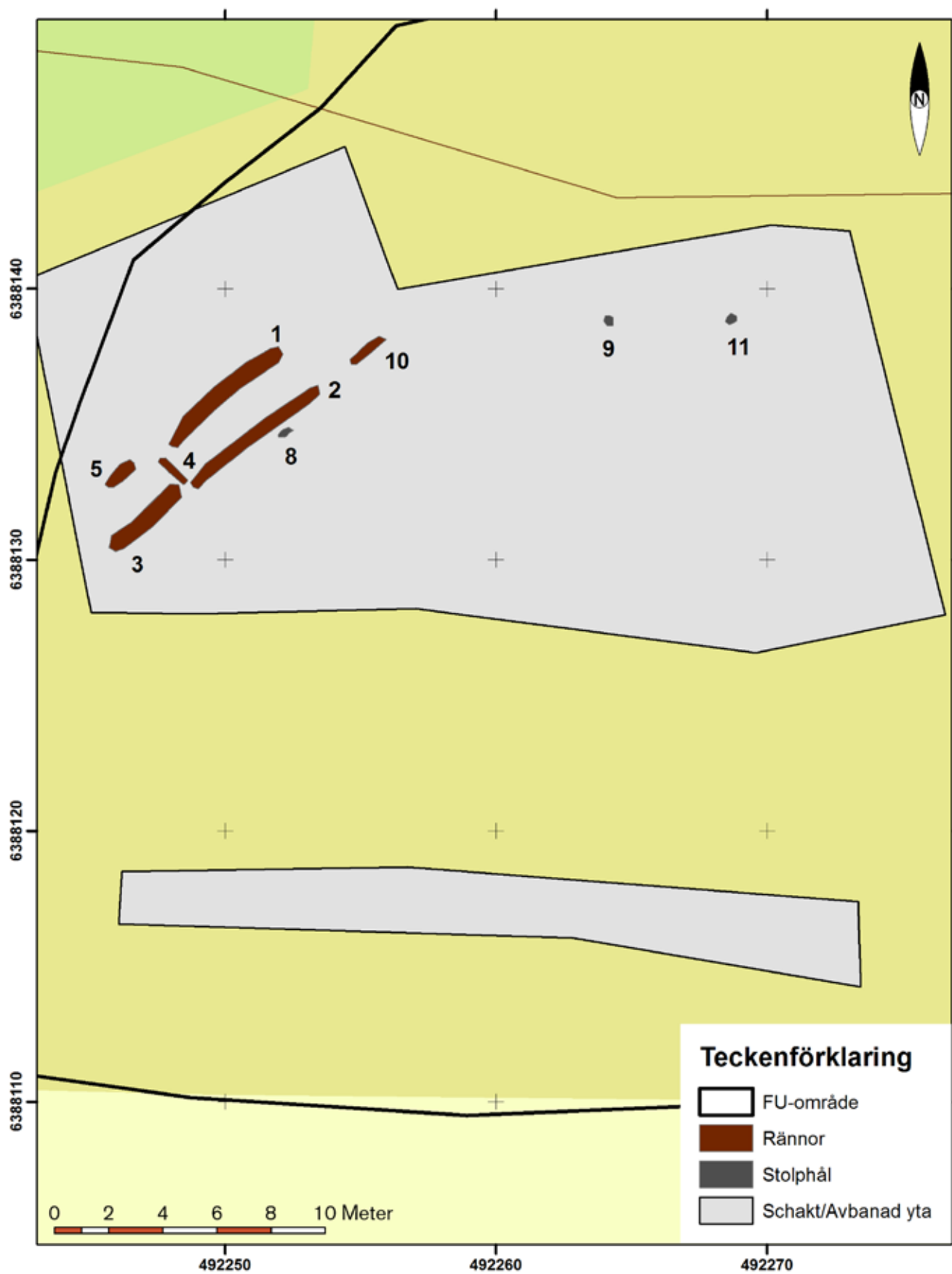
FIGUR 17 OCH FIGUR 18. Ovan översiktsfoto över område 3 och nedan profil genom stolphålet A11.

A11. A9 var oval till formen, 0,3–0,4 meter stor, 0,15 meter djup och hade U-formad profil. Stolphålet var fyllt med gråbrun lerig siltig humus. A 11 låg ca 4,5 meter öster om A9, var oval till formen, 0,3–0,4 meter stor, ca 0,1 meter djup och med skålformad profil (FIGUR 18). Anläggningen hade samma fyllning som A9. Stolphålet är något osäkert vad gäller djup och profilform i relation till storlek i ytan. Man kan alltså inte utesluta att också detta är ett stenlyft.

I den avbanade ytans nordvästra del framträdde de rännliknande mörkfärgningarna igen, och förutom dessa påträffades ytterligare en som låg parallellt och norr om de första. Sammantaget finns

FIGUR 19. Motstående sida: Översiktskarta över område 3 och de anläggningar som påträffades inom området.

här sex långsmala mörkfärgningar A1–5 och A10 (se FIGUR 19). Vid närmare undersökning visade sig dessa vara mycket grunda; A1 och A5 endast några centimeter djupa. Av den anledning benämns de inte för rännor i denna rapport utan ses snarast som en slags långsträckta mörkfärgningar, eller svagt markerade avtryck/slitagespår fyllda med sandig, siltig matjord. Övrig långsträckta anläggningar varierad i djup mellan 0,01–0,1 meter och kunde vara svagt skålformade i profil. Samtliga mörkfärgningar utom A4 låg med nordnordöstlig–sydsydvästlig orientering. I norr låg A1 och A5 som var 1,35–5,5 meter långa, ca 0,5 meter breda och som ovan nämnts mycket grunda. De båda mörkfärgningarna var inte sammanhängande utan det fanns en ca 1,6 meter stor ”lucka” mellan dem. De sluttade båda åt sydväst (FIGUR 20).

Ungefär 1,5 meter söder om och parallellt med dessa låg A2, A3 och A10. Dessa lite mer rännliknande avtryck var 1,7–3,7 meter långa, 0,3–0,6 meter breda och som mest intill 0,1 meter djupa. Också mellan dessa fanns ett par 0,5 respektive 1,5 meter breda ”luckor” (FIGUR 21).

Det är tydligt att den södra radens mörkfärgningarna representerar ett hårdare slitage på underliggande morän än den norra delens mörkfärgningar (FIGUR 22). En tolkningsmöjlighet är att de

FIGUR 20 OCH FIGUR 21. De framrensade ”rännorna” i fotoperspektiv mot öster (övre bilden) och mot väster (nedre bilden.).

FIGUR 22. De parallellt liggande mörkfärgningarna med rv 31/rv 40 i bakgrunden.

långsträckta mörkfärgningarna utgör slitagespår efter vagnshjul. Med tanke på att marken sluttar åt söder och sydväst är det fullt möjligt att hjulen i en hästdragen vagn, eller oxkärra, skulle kunna slira till lite vid färd uppför/nerför backen. Att vi kanske hittat spår efter kommunikation och samfärdsl är i sammanhanget inte alltför långsökt med tanke på Broarps historiska gästgiverianor.

När tolkningsförslaget ”spår efter vagnshjul” framfördes fanns vissa invändningar avseende bredden mellan de eventuella slitagespåren - att 1,5 meter skulle vara för brett för att kunna indikera spår efter hjulpar. Här kan nämnas att hjulspår med liknande bredd bland annat hittats i samband med arkeologiska undersökningar i Gamla Uppsala (Göthberg muntligen). Att mörkfärgningarna/avtrycken i den södra raden är något djupare än i den norra raden skulle kunna bero på att slutningen medförde en större tyngd på hjulen i ”dalläget” (nedre delen av en sluttning). Något som också kunde iakttas i Gamla Uppsala.

Från botten av jordfyllningen i A2 påträffades en bit kol som analyserats avseende vedart och ^{14}C . Analyserna visar att kolbiten kommer från asp och att den med 95,4 % säkerhet kan ^{14}C -dateras till 390–540 e.Kr. (Ua-56608).

En av anläggningarna passade inte in i detta mönster och det var A4 med avvikande orientering i förhållande till övriga. Denna anläggning var 1,4 meter lång, 0,3 meter bred och 0,01–0,08 meter djup. Det är svårt att se att den skulle kunna ha något med de möjliga hjulspåren att göra utan är troligtvis en rest av något annat - eller kanske en naturlig svacka i moränen?

Osäkert är också det eventuella stolphålet A8 beläget helt intill A2. Detta är ovalt till formen, 0,5–0,35 meter stor och 0,01–0,1 meter djup med skålformad profil. Fyllningen utgjordes av gråbrun sandig, siltig humus och det är ganska troligt att anläggningen lika gärna skulle kunna vara ett stenlyft. I övrigt påträffades inte några andra anläggningar inom den avbanade ytan och inte heller i det långsmala schaktet söder därom (FIGUR 23).

FIGUR 23. Sökschaktgrävning söder om den avbanade ytan.

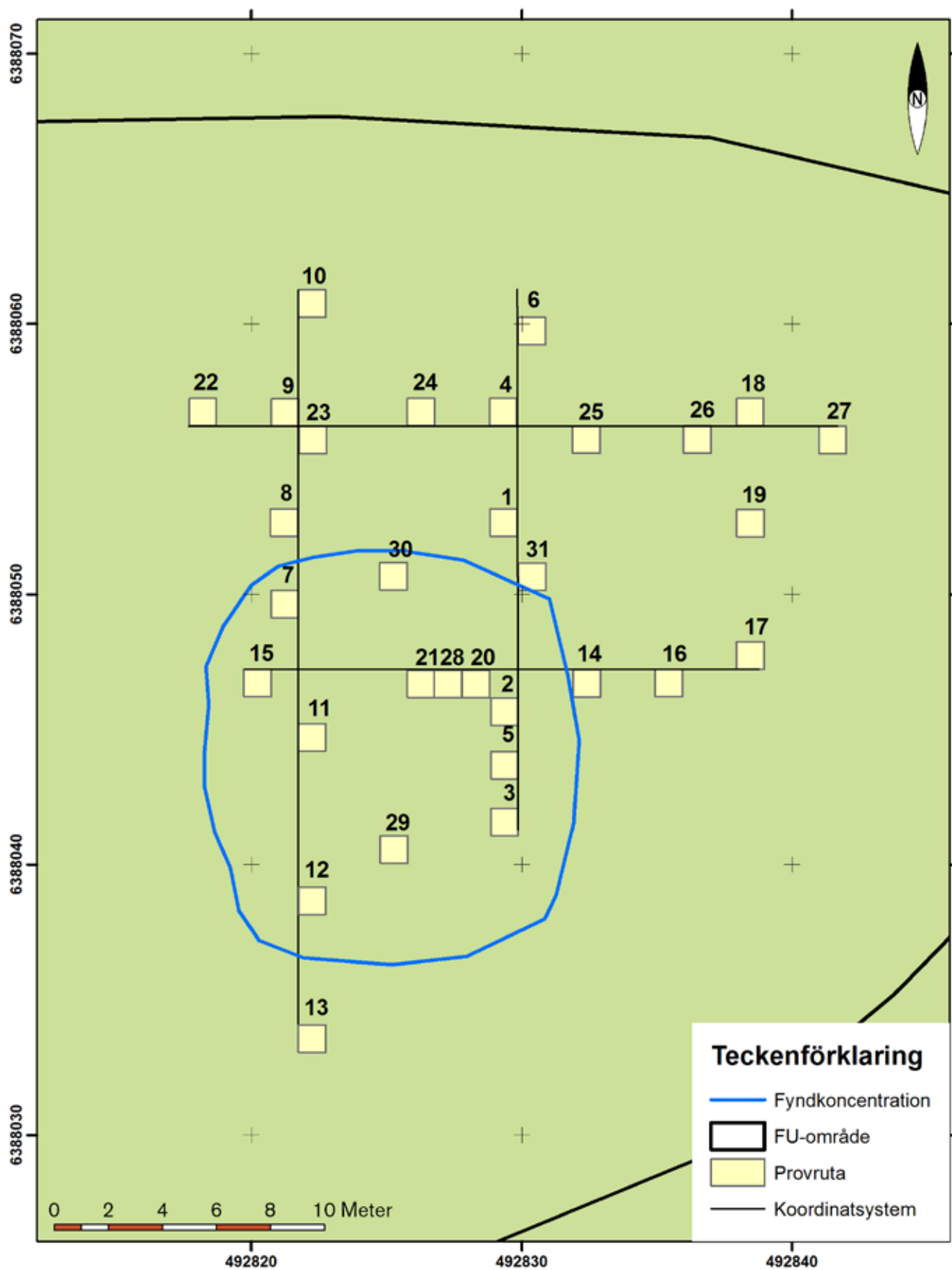
Område 4, RAÄ-nr Höreda 756

Den sista lokalen som berördes av den arkeologiska förundersökningen ligger ca 600 meter öster om område 3 och omfattade totalt ett ca 1 600 m² stort område där undersökningen koncentrerades till att omfatta den centrala delen, ca 800 m². Området skiljer sig markant från övriga eftersom den inte ligger i öppen betes/odlingsmark utan i granskogsbeväxt skogsmark. Det är dessutom beläget på ett litet bergskrön omgivet av vattendrag och sankmarker. Vattendraget utgörs huvudsakligen av en smal å-fåra mellan sjöarna Norra och Södra Vixen samt ett litet biflöde till denna som slingrar sig just söder om det lilla krönet där förundersökningslokalen är belägen, och kan sägas utgöra dess södra avgränsning (FIGUR 24).

I samband med utredningen togs en laserskannad karta fram som visar höjderna i området runt lokalen. Av kartan framgår tydligt att området ursprungligen varit en liten vattenomfluten udde belägen ca 215 meter över havet (se FIGUR 7).

Terrängläget och platsen i landskapet gjorde lokalen intressant ur ett stenåldersperspektiv och av den anledningen drogs några sökschakt i samband med den arkeologiska utredningen. Dessutom grävdes och sållades 14 meterstora provrutor för att se om

FIGUR 24. Södra delen av område 4. Området ligger på en liten bergknalle omgiven av sankmark och ett mindre vattenflöde, vilket skymtar i bakgrunden.

det kunde finnas ett stenåldersmaterial på platsen. Mycket riktigt hittades också ett flintspån och ett flintavslag drygt 221,10 meter över havet i samband med utredningen. Det är dessa fynd som är orsaken bakom den fortsatta förundersökningen av området eftersom sökschakten inte frilade något av kulturhistoriskt intresse. Inte heller påträffades några spår efter torplämningen Åbylund som enligt en storskifteskarta från 1805 (Akt:06-hör-66) legat inom samma område som stenålderslämningarna (a.a).

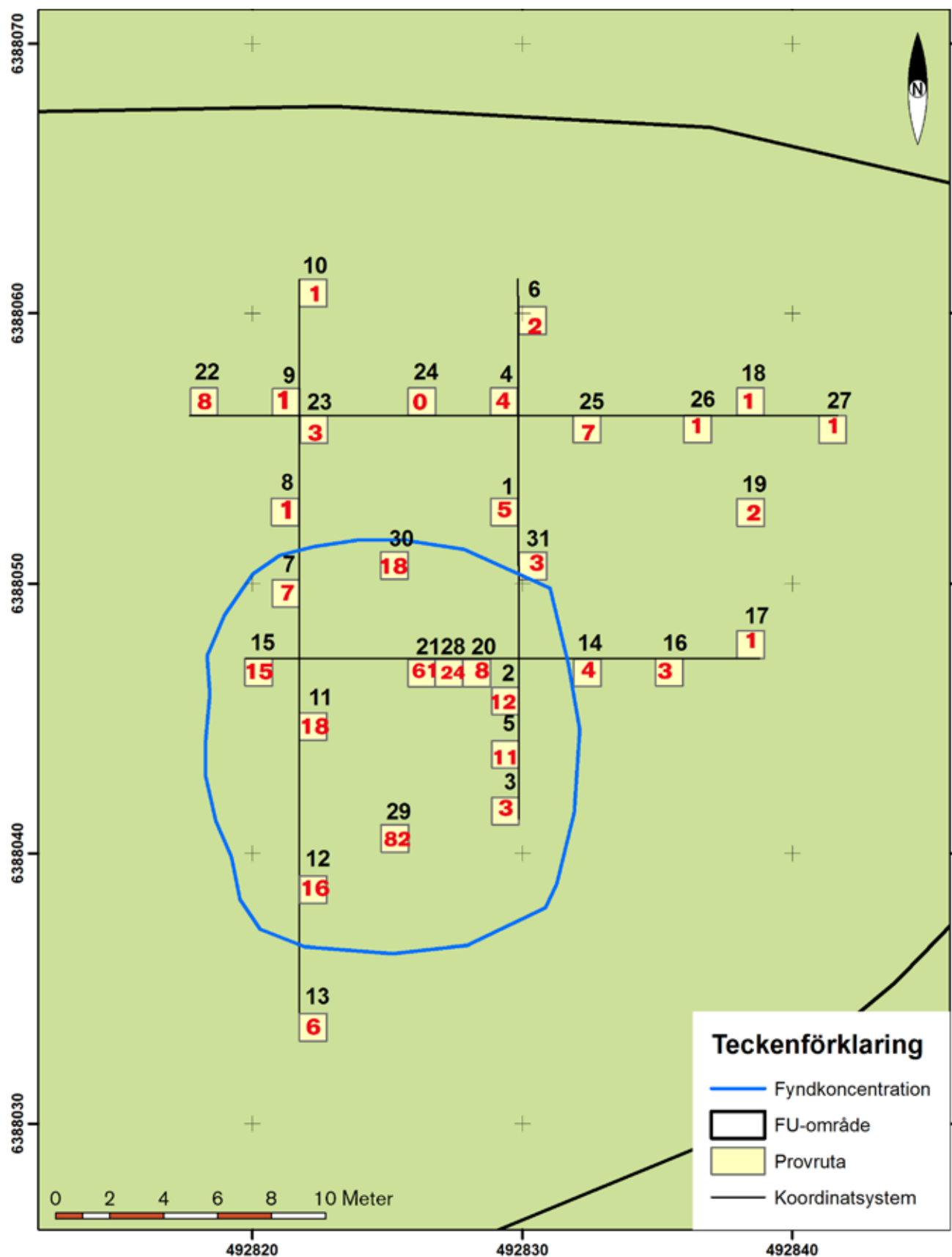
Vid förundersökningen användes grävmaskin för att ta bort torven inom vissa centrala platser inom området, vilket underlättade den vidare handgrävningen av de meterstora provrutor som lades ut över området. Dessa lokaliserades utifrån fyra baslinjer med varierande längd där två låg i nord-sydlig riktning och två i öst-västlig riktning. Baslinjerna lades ut med hjälp av kompass och var 20–28 meter långa och låg 8–9 meter från varandra. Utefter dessa baslinjer grävdes sedan totalt 31 meterstora provrutor vilka fördelades så att hela undersökningsområdet täcktes in (FIGUR 25). Baslinjer och rutor inmättes sedan digitalt med RTK-GPS mätinstrument. Angreppssättet innebar rumslig avgränsning och därmed goda möjligheter att få en vägledande bild av fyndspridningen ifall ett större fyndmaterial skulle påträffas. Utifrån den bilden skulle sedan kompletterande rutor kunna grävas inom områden som föreföll vara extra intressanta.

Samtliga rutor som grävdes utgjordes av ett huvudsakligen ytligt ca 0,05–0,07 meter tjockt torvskikt (förutom de som lades i de stråk som avtorvats med hjälp av grävmaskin) och under det vidtog grusig, stenig, sandig morän. Under torven och ner till ca 0,2–0,25 meters djup var moränen mer eller mindre humuspåverkad för att på djupare nivåer bli mer och mer ”ren”. Djupet på rutorna varierade mellan 0,25–0,4 meter beroende på inslag av humuspåverkan samt ifall fynd påträffades (FIGUR 26–FIGUR 29). I rutorna i framförallt den södra delen av området fanns inblandning av kolfnyk

FIGUR 25. Motstående sida: Översiktskarta som visar baslinjer och undersökta rutor. Totalt grävdes 31 provrutor.

FIGUR 26–FIGUR 29. Arkeologerna Jörgen Gustafsson, Kristina Jansson, Anna-Carin Andersson och praktikanterna Rebecka Björkman och Joakim Sandberg från Brinellgymnasiet i Nässjö, gräver provrutor.

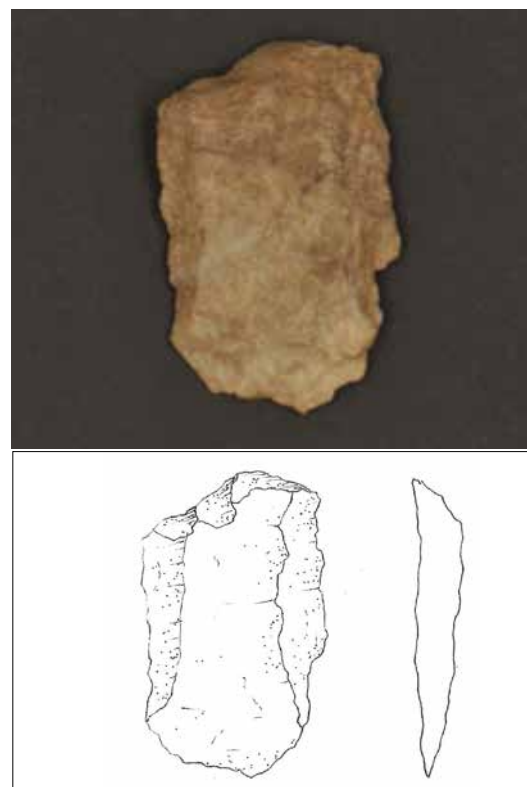
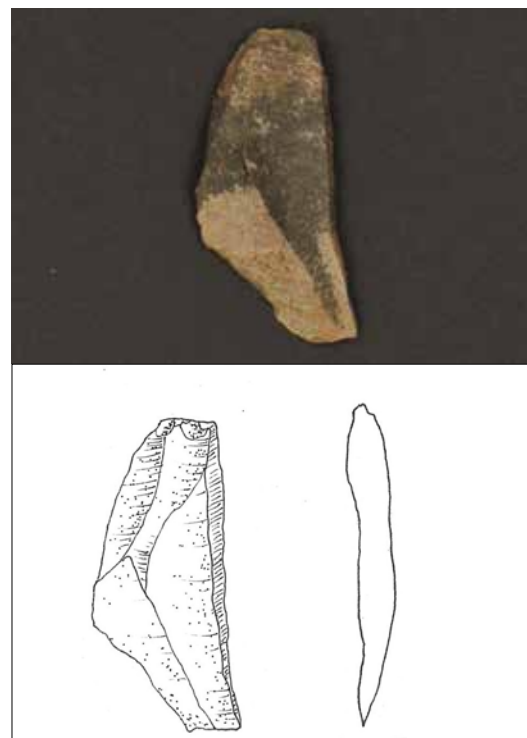
FIGUR 30. Översiktskarta med antal fynd/rutenhet (röda siffror). Blåmarkerat område anger fyndkoncentration.

i den humuspåverkade moränen samt skärvig sten. Merparten av de påträffade fynden låg under torven ner till ca 0,25 meters djup, det vill säga ofta ner till den nivå då moränen inte längre uppvisade någon humusinblandning. Samtliga fynd samlades in/rutenhet och ingen åtskiljnad gjordes mellan fynd från olika nivåer i rutan.

Ser man till fyndmängd i respektive ruta utkristalliserar sig ett fyndrikare "centralområde" i den södra delen av förundersökningsområdet, ungefär mellan rutorna 7 och 30 i den norra delen, ruta 15 i den västra delen, ruta 12 i den södra delen och ruta 14 i den östra delen. Området är ungefär 200 m² stort. Runt detta område finns inte lika många fyndposter/rutenhet, särskilt inte i FU:områdets norra del (FIGUR 30).

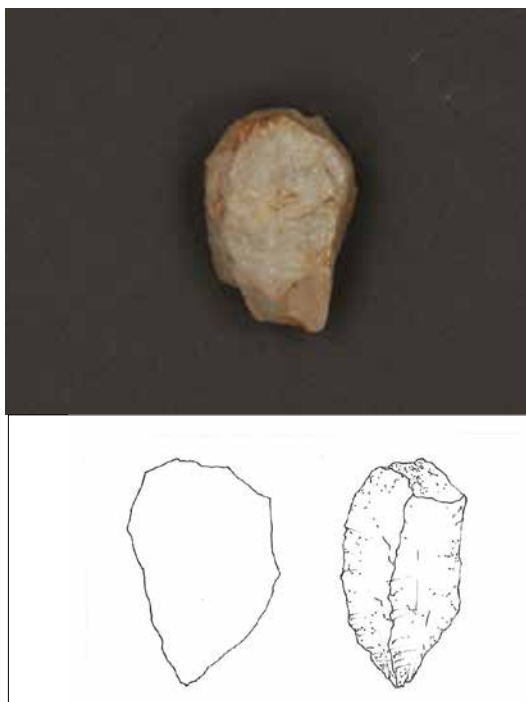
Fynd

Efter avslutad undersökning skickades fyndmaterialet till fil.dr Bo Knarrström för litisk analys som dessutom gjort samtliga föremålsillustrationer (BILAGA 3). Resultaten från denna presenteras utförligt i hans rapport. I korthet kan sägas att fyndmaterialet från de 31 rutorna, samt en ytplockat kvartsbit, totalt omfattar 329 bitar samt en möjlig ca 7,5×9 centimeter stor oval knacksten? (FIGUR 31). Till övervägande delen utgörs materialet av kvarts men det finns även ett litet inslag av flinta, kristianstadflinta, kvartsit, porfyr och obestämbar bergart (FIGUR 32–FIGUR 33). Kvartsen har troligtvis samlats in lokalt medan den sydsandinaviska flintan representerar ett externt råmaterial som anskaffats på andra sätt. Stenmaterialet

FIGUR 31. Knacksten? i provruta 8 till vänster.

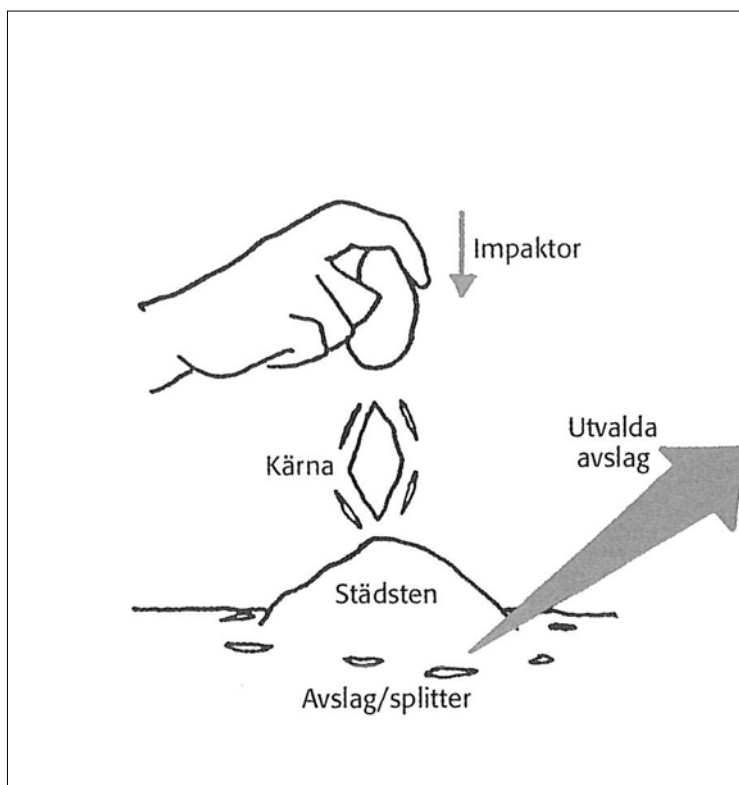
FIGUR 32–FIGUR 33. Överst: foto och illustration av spån av kristianstadflinta i provruta 21, nederst kvartsitavslag i provruta 11. De båda föremålen är 5–5,5 cm långa. Samtliga illustrationer av Bo Knarrström

FIGUR 34. Överst, foto och illustration av bikonisk kvartskärna i provruta 7, ca 5 cm stor. Observera att fotot och illustrationen inte visar samma sida.

FIGUR 35. Illustration som visar principen för bipolär reduktionsmetod. En kärna av flinta eller kvarts bearbetas mot en städsten som underlag. Avslagen som slås från kärnan vidarebearbetas sedan till olika redskap. Den bipolära kärnan slås från båda håll och får därmed sitt karaktäristiska utseende

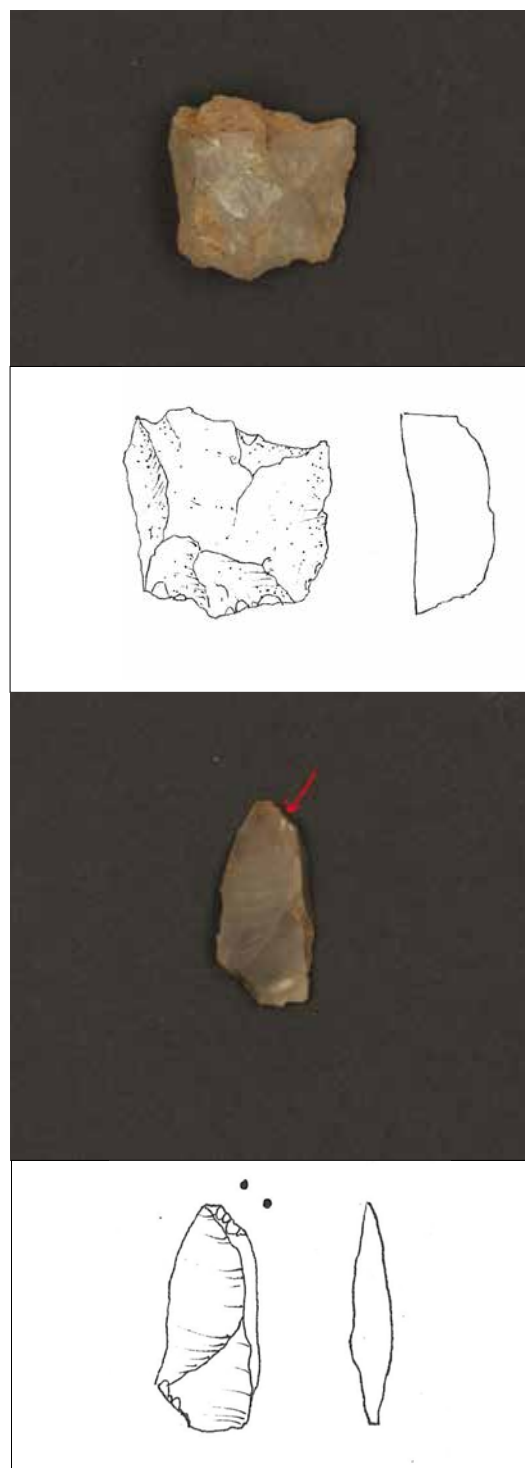
Bearbetad illustration efter Knarrström, 2000.

FIGUR 36. Föremål från provruta 29. Övre raden från vänster till höger: kärna, avslag, avfall och splitter av kvarts. Nedre raden: kärna av bergart, avslag och avfall av kvartsit, avfall och splitter av flinta.

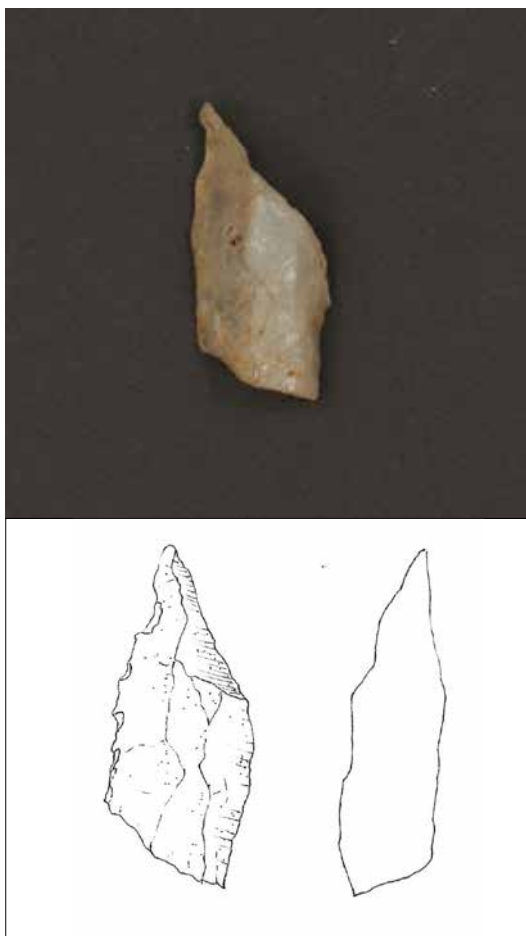
har huvudsakligen bearbetats med två olika reduktionsmetoder: plattformsteknik och bipolär teknik (FIGUR 34–FIGUR 36). Några föremål har genomgått slitspårsanalys varvid bearbetning av ben konstaterats, kanske för tillverkning av en nål eller en spets, medan andra tyder på att de använts vid hudbearbetning och köttberedning (FIGUR 37–FIGUR 40). Några av flintbitarna har slipade ytor vilket tillsammans med avsaknad av mesolitisk bearbetningsteknik i materialet gör att boplatsen kan dateras till yngre stenåldern; som äldst till tidigneolitikum ca 4 000–3 300 f. Kr.

FIGUR 37. Överst: Foto och illustration av kvartsskrapa i provruta 2, ca 3 cm stor.

FIGUR 38. Nederst: Foto och illustration av flintredskap för bearbetning av trä/horn i provruta 21, ca 3 cm stort. Pilen och prickarna visar tecken på slitspår.

FIGUR 39. Till vänster: Foto och illustrationer av skärredskap i porfyr i provruta 21, ca 8 cm. Den vänstra eggen visar spår efter mikroavspaltningar.

FIGUR 40. Foto och illustration av skärredskap av kvarts i provruta 19, ca 5 cm stort.

Platsens potential -Höreda 756

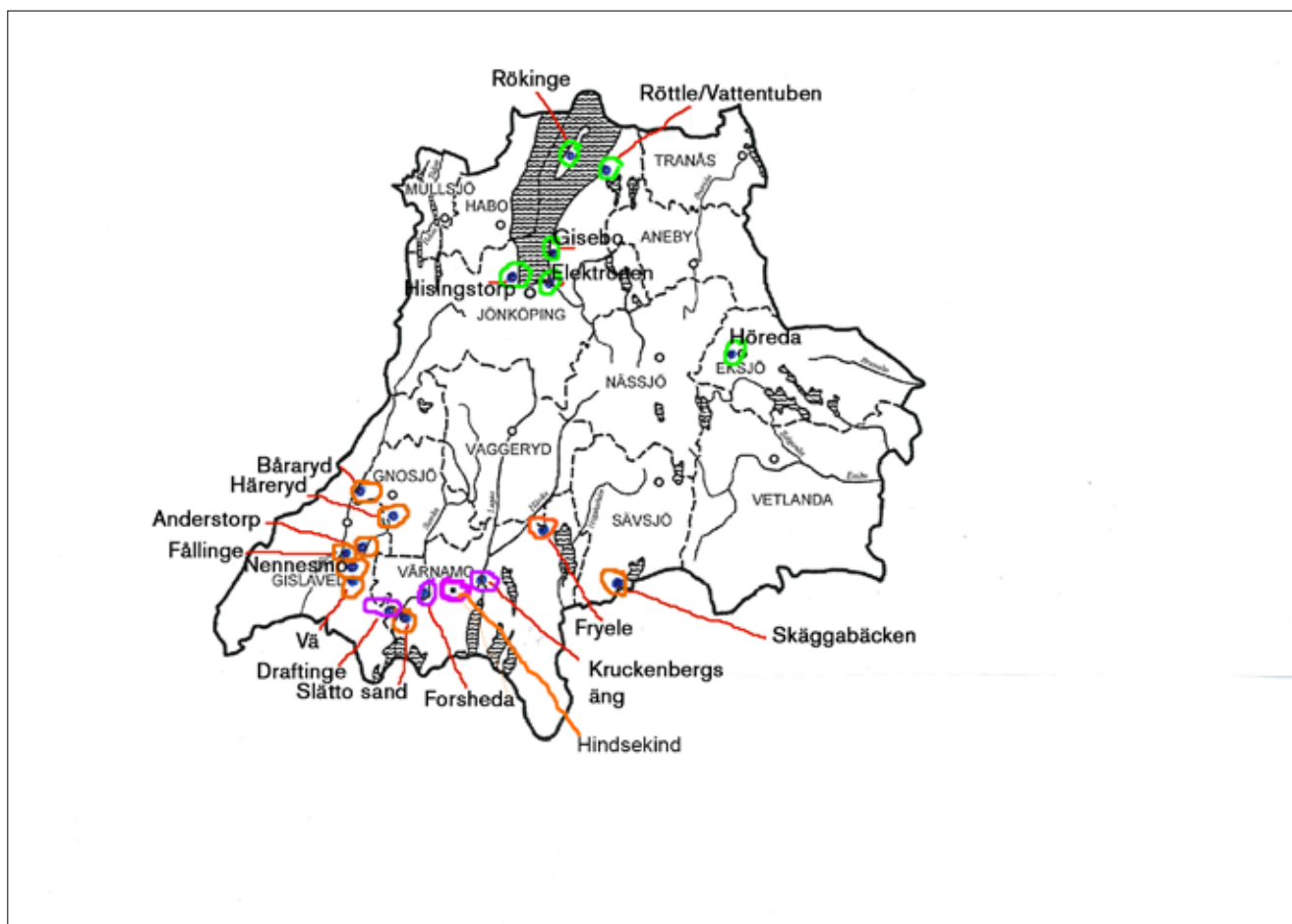
Av ovan sagda framgår tydligt att av de fyra delområden som förundersöktes så är det endast område 4 som har stor vetenskaplig potential! Inom övriga områden påträffades få anläggningar av kulturhistoriskt intresse. Det som kan nämnas är härden inom område 2 med en förhållandevis sen datering (stämmer den?), och de möjliga avtrycken efter hjulspår inom område 3 med en förhållandevis gammal datering (stämmer den?). Förutom dessa har enstaka disparata möjliga stolphål hittats - stolphål som också kan vara stenlyft. Inga av dem kan sägas ingå i konstruktioner av några slag. Sammanfattningsvis visar anläggningarna inom område 1–3 närvaro av människor i området både under förhistorisk tid och historisk tid; dock inte i sådan omfattning att ytterligare arkeologiska insatser i områdena är befogade.

Däremot råder det motsatta för område 4. Fyndmaterialet här tyder på en neolitisk kvartsboplat; den första som undersökts i denna del av länet. De stenåldersboplatser som hittills är undersökta rör framförallt mesolitiska boplatser runt Fornbolmen i länets södra delar (Ameziane 2009), (FIGUR 41). Flintmaterialet på dessa boplatser dominerar kraftigt även om slagen kvarts förekommer, till exempel på de undersökta boplatserna RAÄ-nr Reftele 36 vid sjön Hären i Gnosjö socken (Gustafsson 2005) och RAÄ-nr Villstad 406 på fastigheten Nygård 2:1, Fällinge, i Villstad socken (Gustafsson 2014). En senmesolitisk kvartsboplat har dock undersökts i länets södra delar, nämligen på fastigheten Mjöhult, Fryele socken, RAÄ-nr Fryele 221 (Carlsson 2015). Dessutom påträffades slagen kvarts på fastigheten Hindsekind 2:15 år 2017 i samband med förundersökningen av gravfält RAÄ-nr Värnamo 112:1. Kvartsen dateras till senmesolitikum (Gustafsson 2018).

Av de tiotal neolitiska boplatser som undersökts innan den nu aktuella, ligger ungefär hälften i länets södra delar medan övriga påträffats i Jönköpings kommun, huvudsakligen i södra Vätterbygden (Ameziane 2009).

Fyndmaterialet på samtliga boplatser liksom påträffade lösfynd utgörs av flinta. Gemensamt för många av dessa boplatser är att de förhåller sig till större vattendrag, närmare bestämt Vättern. Det gör även boplatserna inom område 4 eftersom avståndet till sjöarna Norra och Södra Vixen inte är långt. Däremot är det topografiska förhållandena helt annorlunda med tanke på boplatsernas läge på det Småländska höglandet, på nivåer över 200 meter över havet.

Eftersom kunskapen om den yngre stenålderns inlandsboplatser i denna del av länet och i Småland är ringa, är den nyupptäckta neolitiska boplatserna väster om Eksjö av mycket stort intresse. Inte minst för att materialuppsättningen med en i det närmaste total kvartsdominans särskiljer den från andra undersökta boplatser i

länet. Enligt Bo Knarrström ska paralleller till liknande kvartsboplatser närmast sökas i Östergötland och Sörmland.

Men kanske också på närmare håll eftersom ett omfattande ytplockat material påträffats vis sjön Nömmens sydvästra strand, bara 11 kilometer sydsydväst om område 4, RAÄ-nr Nässjö 408 (FIGUR 42). På en badstrand i en vik i en utskjutande udde har en privatperson samlat in ett omfattande kvartsmaterial där inslag av skrapor och mikrospån konstaterats liksom redskapsavfall i kvartsit, kvarts, skiffer, olika bergarter och flinta. Platsen är liksom boplatser inom område 4 huvudsakligen exponerad åt S och ligger på ungefär samma nivå ca 215–220 meter över havet (uppgifter ur FMIS).

De båda kvartsboplatserna vid sjöarna Nömmen, Södra- och Norra Vixen öppnar upp för många nya och intressanta frågeställningar kring levnadsstrategier under stenåldern i Norra Småland. Och det finns anledning att instämma med Jenny Ameziane i orden:

”...att andelen flintföremål minskar markant ju längre från flintförande områden man kommer. Kanske är det helt enkelt så att många av stenålderns boplatser måste lokaliseras utifrån förekomsten av redskap tillverkade i andra stenmaterial - som kvarts och kvartsit. Många av de mesolitiska och neolitiska landskapsrummen ligger därför kvar oupptäckta och orörda” (Ameziane 2009).

FIGUR 41. Översiktskarta efter Amezianes sammanställning av undersökta stenåldersboplatser i länet. Gröna cirklar anger neolitiska platser, tegelfärgade cirklar anger mesolitiska platser och lila cirklar anger platser med både neolitiskt och mesolitiskt material. Till ursprungskartan har undersökningarna i Nygård/Fällinge år 2014 och Mjöhult/Fryele år 2013 tillfogats, liksom område 4/Höreda 756 år 2017.

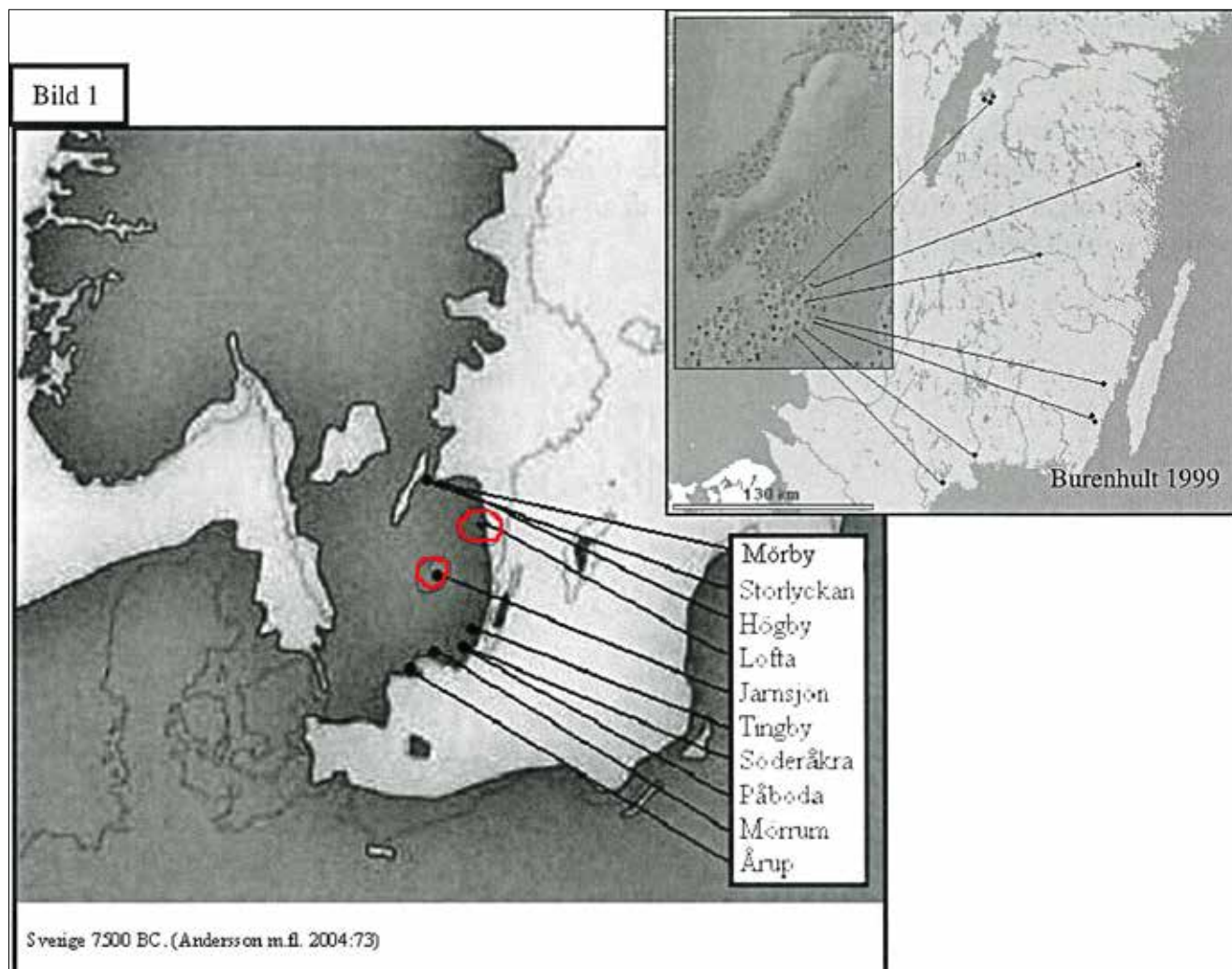

FIGUR 42. Karta som visar den undersökta stenåldersboplatsen RAÄ-nr Höreda 756 mellan Norra och Södra Vixen i förhållande till fyndplatsen för bland annat kvartsmaterial på Nömmens västra strand, RAÄ-nr Nässjö 408. De båda platserna ligger på 11 kilometers avstånd från varandra.

Kvartsboplatser – en vidare utblick

Eftersom den nyupptäckta stenåldersboplatsen RAÄ-nr Höreda 756 utgör den första i sitt slag som undersökts i norra länsdelen, och jämförelsematerialet enligt Bo Knarrström närmast är att sökas i Östergötland och Sörmland, kan det vara på sin plats att göra en översiktlig exposé över andra, näraliggande regioner där kvarts/bergartsmaterial dominerar över flintan på de arkeologiskt undersökta boplatserna. Förutom Östergötland och Sörmland omfattar denna också undersökta boplatser i de övriga smålandslänen Kronoberg och Kalmar samt undersökta boplatser i Jönköpings län. I sammanställningen görs inte någon åtskillnad mellan mesolitiska och neolitiska boplatser; det viktigaste är att få en bild av var flintan respektive kvartsen dominerar.

I en magisteruppsats i arkeologi från högskolan i Kalmar år 2007 har Rebecca Hjorth arbetat med 10 utvalda mesolitiska platser från sydöstra Sverige, i detta fallet nordöstra Skåne, Blekinge län, Kronobergs län, Kalmar län och Östergötlands län. Jönköpings län och Kronobergs län finns dock inte med eftersom det underförstått varit svårt att få fram relevant litteratur och arkeologiska rapporter

från dessa områden (Hjorth 2007). Följande genomgång utgår från hennes magisteruppsats och för respektive lokal anges om det rör sig om kust- eller inlandsboplatser, datering, vilket fyndmaterial som dominerat och ifall hus eller hyddlämningar påträffats (FIGUR 43).

De 10 lokaler som uppsatsen omfattar representerar både kustboplatser och inlandsboplatser och fördelar sig från söder till norr enligt följande: Årup (nordöstra Skåne), boplatser vid Mörrumsån (Blekinge), boplatser i Söderåkra, Påboda, Tingby, Lofta och Järnsjön (Kalmar) samt boplatserna i Storlyckan, Högby och Mörby (Östergötland).

Årup: kustnära boplatser vid Skräbeån tolkad som jaktstation daterad till 9 000–6 000 f. Kr. Fyndmaterialet dominerades av kristianstadflinta. Tre hyddor och ett vindskydd påträffades.

Lönebostället: kustnära boplatser vid Mörrumsån daterad till 8 000–5 000 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kristianstadflinta, ofta mycket omarbetad.

Påboda: kustboplatser nära Bruatorpsån i Möre daterad till 7 000–5 500 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kristianstadflinta med inslag av ordovicisk flinta från Öland samt inslag av kvarts,

FIGUR 43. Karta ur Rebecca Hjorths magisteruppsats med hennes karthänvisningar. Kartan visar de lokaler som hon diskuterar i uppsatsen. På kartan har ett par röda cirklar lagts till för att markera de båda lokalerna Järnsjön och Lofta i Kalmar län. På dessa båda smålandslokaler dominerar kvartsmaterial tillsammans med andra bergarter.

porfyr och grönsten. Härdar påträffades.

Söderåkra: kustnära boplatser nära Bruatorpsån i Möre tolkade som kortvariga jakt och fiskeboplatser daterad till 8 300 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av flinta med inslag av porfyr. Flinta, kvarts och porfyr har också hittats på intilliggande boplatser. Fyra huskonstruktioner påträffades inom de båda aktivitetsytorna.

Tingby: kustnära boplatser i Möre daterad till 6 500–5 200 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av porfyr men också stort inslag av kristianstadflinta. Kvarts och övriga bergarter förekommer i mindre utsträckning. En hydda påträffades liksom kokgropar.

Lofa: skärgårdsboplatser på en ö i Tjust daterad till 8 000–6 000 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av lokala bergarter som kvarts och kvartsit. Ett mindre inslag av kristianstadflinta, sydvästkandinavisk flinta, kambrisk flinta (Kinnekullaflinta) visar på vida kontaktnät. Stolphål, nedgrävningar och härdar påträffades.

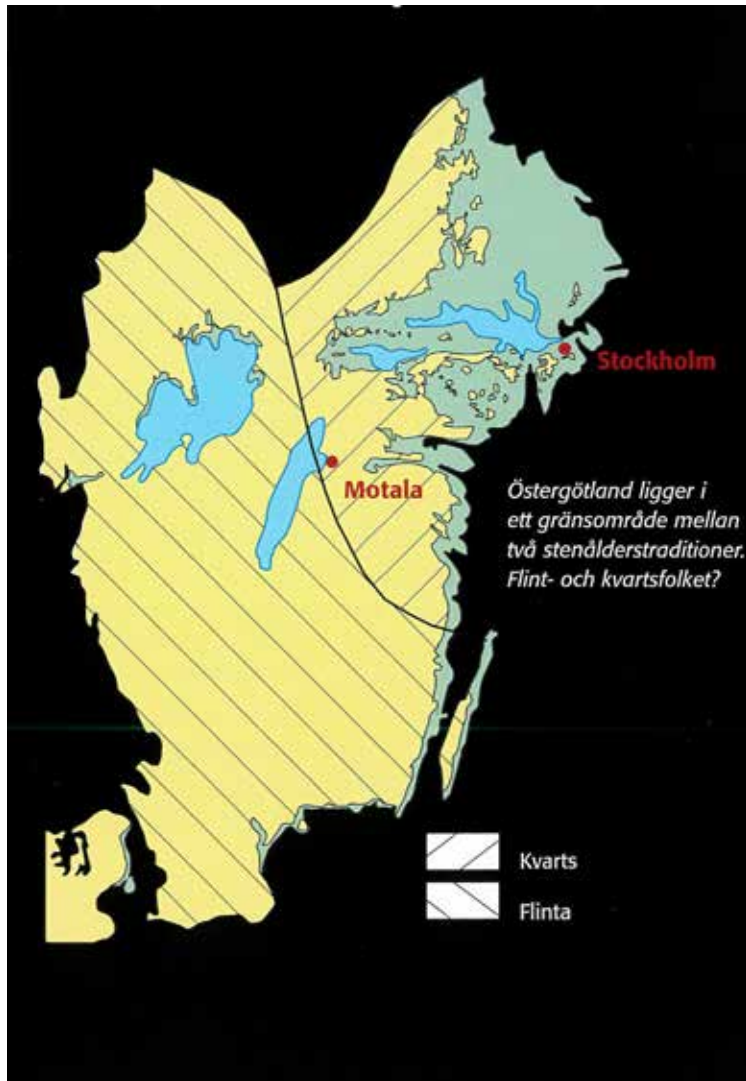
Järnsjön: inlandsboplatser intill Emåns vattensystem i östra delen av Småländska höglandet tolkad som en tillfällig jakt- och fångstboplatser daterad till 6 500–5 000 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kvarts och hälleflinta.

Storlyckan: inlandsboplatser nära sjöar öster om Vättern daterad till 7 000–6 500 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kvarts. Hyddlämning påträffades.

Högby: inlandsboplatser i sjönära läge öster om Vättern daterad till 7 000–5 500 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kvarts. Hyddlämningar påträffades.

Mörby: inlandsboplatser vid en bäck öster om Vättern daterad till 8 500–7 000 f. Kr. Fyndmaterialet domineras av kvarts. Hyddlämningar påträffades.

Om man utgår från de ovan angivna lokalerna kan man konstatera att olika råmaterial för redskapstillverkning finns inom samtliga lokaler; inte i något fall finns enbart en råvara representerad. Däremot skiftar fördelning mellan olika råvarutyper och hårddrar man det hela kan man säga att flinta, främst kristianstadflinta, dominerar från Årup i nordöstra Skåne till Tingby i södra delen av Kalmar län medan kvarts dominerar från Lofa i norra Kalmar län till Mörby i södra Östergötland. Utifrån de behandlade lokalerna tycks det gå någon slag flytande ”råvaruanvändningsgräns” genom Kalmar län där mängden icke-lokal flinta i den södra delen successivt avtar till förmån för lokala bergarter som kvarts längre norrut. Väl uppe i Östergötland blir dominansen för kvarts på boplatserna markant. Förutom de tidigare nämnda lokalerna kan det tydligt illustreras genom den betydande östgötska stenåldersboplatser vid stranden av Motala ström som undersöktes åren 1999–2003. Inom den undersökta ytan omfattande ca 3 000 m² påträffades totalt ca 184 000 fynd varav kvartsmaterialet utgjorde ca 127 000 poster, det vill säga ca 70% av det totala materialet (Carlsson 2004). Kvartsen, liksom den kvartsit som förekom (ca 18%), hämtades huvudsakligen från

Vätterns stränder. Den tredje största fyndkategorin utgörs av flinta (ca 8%) – ca 14 600 föremål. Tillsammans med material i olika bergarter representerar materialet och platserna det hittats på "ett gränsområde som kulturellt påverkats från olika håll" (a.a). Carlsson skriver vidare att kvartsdominansen på boplatserna sammanlänkar denna med andra undersökta boplatser i Östergötland och i östra Mellansverige där kvartsen också dominerar. Således tycks Östergötland vara ett gränsland mellan två stenålderstraditioner; mellan kvartsbygder i norr och flintbygder i söder (FIGUR 44).

Jönköpings län

Hur ser det då ut i Jönköpings län? Kan även delar av vårt län inlemmas i denna östgötska gränsbygd och därmed förskjuta den västerut och söderut? Av Hjorths sammanställning och Carlssons karta kan vi se att Tjustbygden i norra Kalmar län utgör en sydöstlig utlöpare av den östgötska/östra mellansvenska kvartsbygden. Kan den även innefatta Småländska höglandet? Hur förhåller det sig på de under-

FIGUR 44. Karta ur Carlsson 2004 som visar en ungefärlig gräns mellan kvartsdominerade boplatser i östra mellansverige inklusive norra Kalmar län och flintdominerade boplatser väster därom. Kvartsboplatser RAÄ-nr Höreda 756 väster om Eksjö visar att den fiktiva gränsen måste flyttas västerut, och att kvartsboplatser också finns på småländska höglandet i norra delen av Jönköpings län.

sökta stenåldersboplatserna kring Fornbolmen i länets södra delar och i södra Vätterbygden? Och hur ser det ut i Kronobergs län?

På den första frågan kan vi till att börja med svara ja efter det att den nyupptäckta boplaten RAÄ-nr Höreda 756 i Höreda socken förundersökts samt att kännedom finns om ytterligare kvartsboplatser vid Nömmens sydvästra strand, främst RAÄ-nr Nässjö 408 i Nässjö socken. På sistnämnda boplat verkar det finnas både mesolitiskt och neolitiskt fyndmaterial medan Höredaboplaten dateras till neolitikum. Att dateringarna är neolitiska ändrar knappast bilden av nordöstra del av Småländska höglandet som en del av ”kvartsbygden”. Riktade inventeringar runt sjösystemen i dessa delar av Nässjö-, Eksjö- och Vetlanda kommuner skulle antagligen stärka det intrycket.

Undersökta stenåldersboplatser runt Fornbolmen

I rapporten *Mesolitiska och neolitiska landskapsrum* har Jenny Ameziane gjort en sammanställning av arkeologiskt undersökta stenåldersboplatser i länet fram till år 2006 (Ameziane 2009). Det är ett relativt knapphändigt material som inte nämnvärt utökats det senaste decenniet. Följande redogörelse bygger på hennes rapport och däri refererad litteratur (se FIGUR 41).

I denna konstateras att merparten av de stenåldersboplatser som undersökts ligger i länets södra del (Gislaveds-, Gnosjö och Värnamo kommuner), att de huvudsakligen är mesolitiska och att de ligger vid de forna stränderna kring Fornbolmen och Nissanissjön runt 150 meters höjd över havet.

Den mest omfattande undersökningen gjordes 2002 på platsen Nennesmo just utanför Reftele i Gislaveds kommun. Under mesolitisk tid låg boplaten vid Nissanissjön och på den gamla sandstranden hittades närmare 15 000 flintor; en anmärkningsvärd mängd med tanke på att dylika inlandsboplatser sällar uppvisar ett så omfattande flintmaterial. I materialet finns artefakter som också förekommer inom Sandarne-kulturen och Maglemosekulturen. Därremot fanns inte mycket slagen kvarts; endast någon promille av det totala materialet. Boplaten dateras till ca 8 500–5 500 f. Kr. (Gustafsson 2008).

Redan 1992–1994 hade en liknande flintdominerad boplat undersökts vid Lövås/Anderstorp som under mesolitisk tid legat i en trång vik i Nissanissjön, på nivå 150 meter över havet. Det framgrävda materialet uppgick till närmare 4 800 flintor, bland annat avslag, olika redskap, spån, splitter, mikrospån, hullingspetsar, lancettmikroliter samt trindyxor av bergart. Materialet påminner mycket om det från Nennesmo. Också på denna boplat lyser kvartsen i stort med sin frånvaro och endast ett tjugotal poster har registrerats (Ameziane 2009 & Persson 2012).

Förutom de båda undersökta boplatserna med koppling till Nissanissjön har boplatser också undersökts med anknytning till

Nissan, lokala småsjöar och Fornbolmen. Här kan nämnas de härdar och stolphål som undersöktes vid Nissan i Båraryds socken 1997. Härdaarna liksom flintmaterialet bestående av avslag och spån kan dateras till 6 000 f. Kr. Ingen kvarts påträffades (Gustafsson 1998).

År 1992 undersöktes en boplatz intill Storån i Forsheda i Värnamo kommun där ett flintmaterial omfattande drygt 400 poster från tiden ca 6 000 f. Kr påträffades under ett flygsandlager. I fyndmaterialet finns också sju bitar kvarts. Boplatsen ligger 153 meter över havet och var under mesolitisk tid en strandnära boplatz vid Fornbolmen (Nordström 1993). Ett par bitar slagen kvarts tillsammans med ett tjugotal flintor påträffades också år 2004 på en likaledes mesolitisk boplatz vid sjön Hären i Häreryd, Gnosjö kommun.

En boplatz som sticker ut betydligt i förhållande till de övriga undersöktes år 2003 vid Vä i Reftele socken. På denna boplatz daterad till 8 500–5 500 f.Kr påträffades mer kvarts än flinta, ca 670 kvartsposter att jämföras med ca 530 flintor. Boplatsen låg under mesolitisk tid vid Fornbolmens utlopp i Nissan. Tillsammans med en boplatz i Hamneda i Kronobergs län (se nedan) gör det Vä till en av de fyndrikaste kvartsboplatserna som undersökts i Finnveden och dessutom den fyndrikaste i Jönköpings län (Persson 2012).

Ovan nämnda boplatser har samtliga varit från mesolitisk tid. År 1918 undersöktes en av få neolitiska boplatser i området. Boplatzlokalen låg i Draftinge i Ås socken och vid undersökningen påträffades anläggningar, kulturlager och ett fyndmaterial bland annat bestående av ca 500 keramikskärvor, olika slags yxor av bergart och flinta, slipstenar, knackstenar, ca 3 400 avfallsbitar flinta, ett hundratal kärnor varav flertalet handtagskärnor, tväreggade pilspetsar och närmare 500 spån (Löthman & Varenius 1992). Något kvartsmaterial tycks inte ha påträffats/insamlats från boplatsen som är en av de fyndrikare från länet. Fyndmaterialet daterar boplatsen till yngre stenåldern men det är tydligt att det också finns ett mesolitiskt inslag i materialet. Draftinge är därmed exempel på en stenåldersboplatz som besökts vid olika tillfällen under stenåldern då platsen var en ö eller halvö i Fornbolmen (Ameziane 2009).

Ytterligare en neolitisk boplatz har undersökts belägen vid Ölmestad utanför Reftele. Platsen är belägen intill sjön Dravens forna strandlinje och undersöktes 1990 varvid ett fyndmaterial omfattande ett trettioflintor, lerklining, en fragmentarisk knacksten, några bitar keramik, brända ben och en bit kvarts påträffades. Boplatsen dateras till mellan- och senneolitikum (Varenius 1990).

Undersökta stenåldersboplatser utan koppling till Fornbolmen

De boplatser som undersökts har tillsammans med ytplockade fynd visat på huvudsakligen mesolitiska aktiviteter i områden med nära anknytning till Fornbolmen och dess vattensystem, närmast Nissanissjön och utloppet vid Nissan. Det finns dock ett par undersökta mesolitiska boplatser i helt andra miljöer i länet, nämligen vid Skäg-

gabäcken i Sävsjö kommun och på fastigheten Mjöhult i Värnamo kommun. Värt att notera är att eftersom Jönköpings län ligger över högsta kustlinjen finns ingen landhöjning att relatera boplatserna till utan de bör i huvudsak sökas i anslutning till dagens vattendrag och våtmarker. Naturligtvis med hänsyn taget till sjösänkningar etc.

Boplatsen vid Skäggabäcken mellan sjöarna Lilla Vällingen och Lilla Värmen undersöktes år 2000. Platsen ligger 210 meter över havet och topografin antyder att stenåldersboplatsen ursprungligen legat på udde i ett sund mellan de båda sjöarna. Vid undersökningstillfället påträffades ett tiotal fynd, de flesta flintor, men även tre kvartsavslag och en kvartsitkärna. Fynden dateras generellt till mesolitikum (Gustafsson 2001).

En av ett par mesolitiska stenåldersboplatser som undersökts under senare tid låg i Fällinge nära Smålandsstenar i Gislaveds kommun. Boplatsen som undersöktes 2012 låg ca 170 meter över havet och därmed inte i direkt anslutning till Fornbolmens stränder men ändå så pass nära att man kunde nå både den och Nissan till fots på 10–15 minuter (Gustafsson 2014). På boplatsen påträffades för första gången i länet en mesolitiska hydda och flintans spridningsmönster visade att flintbearbetning skett vid härden i hyddan, nära ingången. Flintmaterialet uppgick till ca 600 fyndenheter, mest avslag och splitter, men även spån, mikrospån, olika typer av kärnor och skrapor påträffades. Däremot inte någon kvarts. Boplatsen dateras till 7 300–7 000 f. Kr. och sällar sig därmed till liknande boplatser runt Fornbolmen och dess vattensystem; samtliga representerande en tidig kolonisation av inlandet (a.a.).

Annat förhåll det sig med den andra undersökta boplatsen på fastigheten Mjöhult i Värnamo kommun, vilken undersöktes av Arkeologerna/Statens historiska museer år 2013. Platsen ligger i skogsmark omgiven av våtmarksområden och uppstickande impediment. Att den undersöktes år 2013 berodde på framdragning av luftledningen Sydvästlänken och är ett bra exempel på inlandsboplatser som annars är så svåra att hitta eftersom de ligger i skogsmark i områden med lågt exploateringsstryck, och där ett synligt fyndmaterial inte ger sig till känna på samma sätt som i plöjda åkrar (Carlsson 2015). Den undersökta boplatsen låg ca 180 meter över havet och inom undersökningsområdet påträffades rikligt med kvarts (98 %) och lite flinta (2 %). Kvartsen är av god kvalitet och troligtvis lokal eftersom det finns gott om kvartsådror i bergen runtom. Materialet har huvudsakligen bearbetats med bipolär reduktionsmetod och tydlig spånteknik saknas. Genom jämförelser med material på undersökta kvartsboplatser i norra Skåne och östra Mellansverige har boplatsen daterats till senmesolitikum, ca 5 500–4 000 f.Kr. (a.a.).

Undersökta stenåldersboplatser i södra Vätterbygden

I sin sammanställning av länets undersökta stenåldersboplatser baserat på framgrävt material till och med 2006, konstaterar Ameziane att kunskapen om länets neolitiska boplatser inte står i paritet med kunskapen om länets mesolitiska boplatser. Antalet undersökta boplatser är få varför bilden av bosättningar och bebyggelsemönster främst grundar sig på lösfynd och förekomst av hällkistor (Ameziane 2009). Man kan inte säga att läget ändrats nämnvärt sedan dess. Av den anledningen utgör den nyupptäckta neolitiska boplatsen RAÄ-nr Höreda 756 ett välbehövligt tillskott; inte minst för att den ligger på Småländska höglandet och inte nära Vättern och för att fyndmaterialet utgörs av kvarts.

Förutom de enstaka neolitiska boplatserna vid Draftinge och Ölmestad som undersökts i södra delen av länet har de flesta undersökningarna berört trakterna runt Vättern inklusive Visingsö. Den mest omfattande av dem gjordes på 1950-talet då E4:a drogs fram öster om Vättern. Vid Gisebo norr om Huskvarna undersöktes kulturlager, ett tjugotal gropar, enstaka stolphål och ett fyndmaterial bland annat bestående av brända ben och avslag och redskap av flinta. Det primära materialet utgjordes dock av närmare 4 500 keramikbitar varav drygt 400 ornerade samt några med avtryck efter sädeskorn. Keramikmaterialet har prägel av trattbägarkultur, det vill säga början av den yngre stenåldern, ca 4 000–3 300 f. Kr.

Förflyttar man sig några mil norrut kommer man till Gränna vars flacka åkermarkspartier närmast Vättern är mycket rika på stenåldersmaterial från alla neolitiska perioder. Hur det ser ut längre upp på sluttningarna närmare staden och Grännavägen är inte lika känt förutom att här finns ett par hällkistor. En indikation på boplatser i höjdläge ca 450 öster om Vättern kunde i alla fall konstateras 2004 då schaktarbeten utfördes inom kvarteret Vattentuben vid Grännas södra infart. I schakten framkom enstaka kokgropar och härdar varav två anläggningar ¹⁴C-daterats till tidigneolitikum, ca 4 000–3 500 f. Kr. Indikationer på stenålderslämningar inom sedan tidigare kända och fyndrika boplatslägen en bit söderut i Röttle har också gjorts i samband med schaktkontroller.

På Visingsö finns också neolitiska nedslag i form av lösfynd och ett par undersökta hällkistor. Vad gäller undersökta boplatser påträffades en diffus mörkfärgning år 2008 i samband med att ett äldre järnåldershus grävdes ut. Mörkfärgningen innehöll brända djurben, bränd lera och ett trettio-tal keramikskärvor. En av dem hade taggtråds- och stämpeldekorer vilket daterar dem till senneolitisk tid, ca 2 300–1 800 f. Kr. Några år innan denna utgrävning hade också en senneolitisk härd påträffats i samband med arkeologiska undersökningar i Stigby.

Åter söderut, närmare bestämt på höjderna söder om infarten till Huskvarna, har stenålderslämningar hittats inom kvarteret Elektroken. Det har rört sig om härdar daterade till både mesolitisk och

neolitisk tid samt fynd av en trindyxa. Vidare hade keramik från stenåldern medvetet lagts ner i ett par stolphål i ett järnåldershus. Ett flintfynd på 9 meters djup har också hittats i Huskvarnaviken i samband med en marinarkeologisk kartläggning år 1997 av möjliga stenåldersboplatser på 9-13 meters djup. Utifrån Vätterns kända strandlinjeförskjutningskurva betyder 9 meters djup en nivå på 79,5 meter, vilket motsvarar ca 3 000 f. Kr. Med tanke på att mesolitiska fynd också påträffades på kvarteret Elektronen får vi räkna med att också mesolitiska boplatser kan ligga under vattenytan; kanske så långt ner som på 40 meters djup. Det skulle i så fall motsvara pionjärbosättningar direkt efter inlandsisens avsmältning. Idag ligger Vätterns strandlinje 88,5 meter över havet (Gutehall 1997).

Också i Jönköpings omedelbara närhet har stenålderslämningar undersökts i Hisingstorp. År 2005 påträffades ett flertal kraftigt nedplöjda anläggningar i form av härdar, sotfläckar, nedgrävningar och stolphål. De flesta anläggningarna kunde dateras till järnåldern men fyra tämligen urlakade härdar var äldre med datering till tidig-neolitikum, ca 4 000–3 800 f. Kr. Ett tiotal flintfragment hittades men inte någon kvarts. Boplatsen/aktivitetsytan låg ca 200 meter över havet och 1,5 kilometer väster om Vättern.

Inte långt från platsen rinner Dunkehallaån och utmed åns flöden har flera neolitiska lösfynd påträffats, framförallt olika typer av yxor av flinta och bergart men också flintredskap av olika slag. I Dunkehallaravinen har en neolitisk flatmarksgrav sannolikt också funnits vilken indikeras av fyndet av en tunnackig flintyxa och en fragmentarisk så kallad kraghalsflaska av keramik. Föremålen hittades i en lertäkt och utifrån den karaktäristiska kärlyten kan man sluta sig till att det är ett kärl tillhörande den tidig-neolitiska trattbägarkulturen; vårt lands första utpräglade jordbrukskultur. Fynden daterar de förmodade gravgåvorna till ca 4 000–3 500 f. Kr.

Undersökta neolitiska gravar och ett kulthus

Ett fåtal hällkistor och båtgravar har undersökts i länet men inga under de senaste 30–40 åren. De senaste stenåldersgravarna som undersöktes i länet framkom under tidigt 90-tal i samband med ny sträckning för E4:an från Jönköping till Värnamo. Det rörde sig om ett par rektangulära stensättningar vid Grytå i Åkers socken, ett par kilometer om Skillingaryd i Vaggeryds kommun. Under stensättningarna hittades ett fyndförande lager och flera gropar innehållande brända ben och gravgåvor i form av en enkel skafthålsyxa i grönsten och pilspetsar med urnupen bas. Samtliga föremål var av flinta förutom yxan och kvarts saknades helt. Fyndmaterialet och ett par ¹⁴C-analyser av kol i bengroparna daterar gravarna till senneolitikum/äldre bronsålder, ca 2 300–1 700 f.Kr. Resultaten från grävningarna visar att kremationer förekom redan under yngre stenålder. Året innan, 1992, hade en annan ovanlig plats grävts ut inför vägbyggnationen. Den låg 180 meter över ha-

vet, vid Högastråten inte långt från Grytås. Där fann arkeologerna ett senneolitiskt kulthus med rituellt nedlagda/offrade fynd i form av keramik och flinta nära ett par bronsålderstida stensättningar. Ingen kvarts påträffades (Nordström 1997).

Kronobergs län

Som tidigare nämnts finns inte någon mesolitisk boplatz från Kronobergs län omnämnd i Hjorths magisteruppsats. Icke förty så har mesolitiska boplatser undersökts i Kronobergs län, till exempel i samband med de mycket omfattande arkeologiska undersökningarna inför ny sträckning av E4:an väster om Lagan 1992–1996. I en artikelsamling kallad *Arkeologi och paleoekologi* presenteras delar av resultaten, bland annat undersökningen av en nyupptäckt mesolitisk boplatz RAÄ-nr Hamneda 67 (Knarrström 2000). I inledningen av artikeln sätter han fingret på det chimära tomrummet vad gäller mesolitiska boplatser i sydvästra Småland – något som kan sägas gälla för stora delar av Småland:

”Den främsta svårigheten utgörs av landskapets jämförelsevis ringa grad av uppodling och det låga exploateringsstrycket. Normalförfarandet vid registrering av nya stenålderslokaler är inventering av plöjd mark, och det småländska skogslandskapet lämpar sig dåligt för denna typ av traditionell inventering. En ytterligare besvärande faktor är råmaterialens sammansättning som skiljer sig från vad man är van vid från de flintrika boplatserna söderut. Kunskapstraditionen för kvarts är mycket kortare än för flintan vilket i sin tur menligt påverkat kunskapsupbyggnaden i de regioner som domineras av andra material än flinta”.

Som vi sett i fallet RAÄ-nr Höreda 756 kan exempelvis linje- och projekteringsprojekt av olika slag bidra till att förändra bilden. Så var också fallet med E4:ans nya sträckning genom Hamneda socken i södra Småland. På samma nivåer som de kända mesolitiska boplatserna runt Fornbolmen låg den undersökta boplatzen 150–155 meter över havet. Boplatzen var inte strandbunden men med tanke på omgivande våtmarker, och att Lagan rinner förbi ca 1 kilometer västerut, fanns närhet till vatten. Det framgrävda fyndmaterialet utgjordes av kvarts, flinta och olika bergarter där råmaterialet dominerades av kvarts. Den bipolära reduktionsmetoden har använts på både kvarts och flinta och där flintmaterialet ”utnyttjats till bristningsgränsen”; troligtvis beroende på råvaruknapphet. Materialets generella sammansättning i form av kärnor, spån, avslag och mikrospån daterar boplatzen till mesolitikum, ca 7 000–6 500 f. Kr.

I artikeln gör Knarrström en jämförelse med några andra samtida boplatser från nordvästra Skåne, Småland, Västergötland och Östergötland (FIGUR 45). Påträffat flintmaterial på boplatserna Västersjön och Rössjön i nordvästra Skåne visar på god råvarutillgång vad gäller flinta och både kvartsmaterial och bipolär reduktionsmetod saknas. I kontrast till dessa står den strandbundna boplatzen vid Hjälmjön där råvarumaterialet domineras av kvarts och därmed liknar situa-

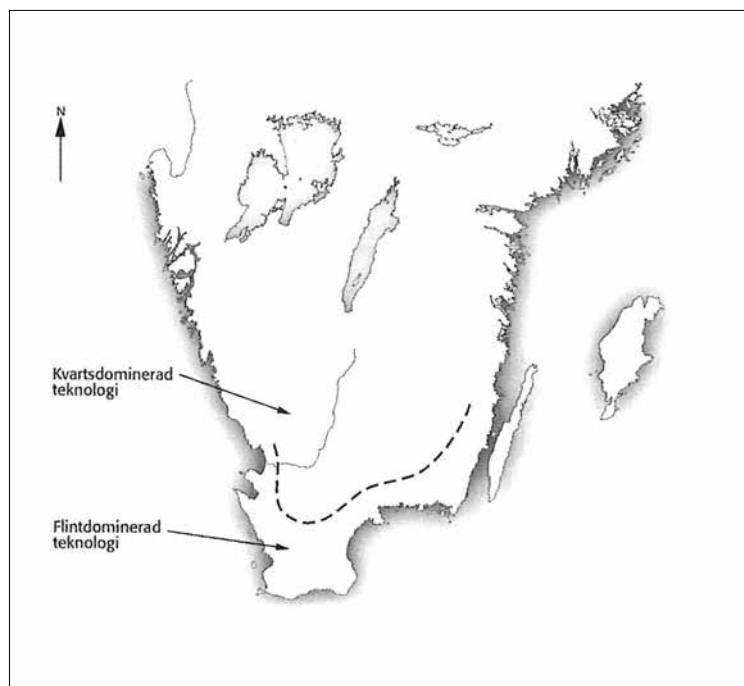

tionen i Hamneda. Flintmaterialet från Lövås/Anderstorp liknar i mångt och mycket flintan från Hamneda; dock med den skillnaden att det helt domineras av flinta. Flinta dominerar också på Almeöboplatserna vid Hornborgasjön i Västergötland. Från Mörbyboplatserna i Östergötland är situationen den omvända – flinta, kvartsit och olika bergarter förekommer men kvartsmaterialet dominerar stort vilket gör att också den liknar Hamnedaboplatserna. En skillnad är dock att kvartens tycks vara slagen från plattformskärnor.

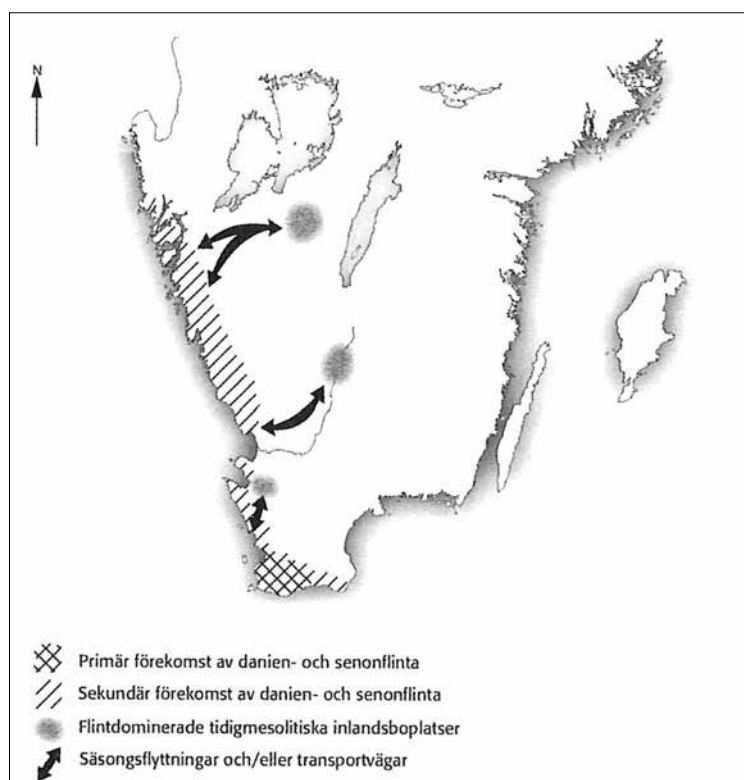
Utifrån val av råmaterial på dessa boplatser har också Knarrström gjort en generell översiktskarta som visar ungefärlig gräns mellan senmesolitiska boplatser där kvarts respektive flinta dominerar (FIGUR 46).

Knarrström menar att de varierande råvaruförekomsterna på dessa boplatser bland annat kan avspejla rådande kontaktnät. För Hamnedaboplatsens innevanare skulle den förekommande senon- och danienflinta tyda på kontakter riktade mot sydvästra Sverige medan avsaknad av hälleflinta, kristianstadflinta, ordovicisk flinta samt porfyr tyder på inga eller få kontakter med östra Smålands

FIGUR 45. Karta ur Knarrström 2000 som visar de lokaler han nämner i artikeln.

mesolitiska befolkning. Samtidigt ska sägas att det begränsade och hårt nerarbetade flintmaterialet tyder på att kontakterna med flintregionerna runt Halland och Skåne, antagligen via Lagan, också varit begränsade. Hamnedaboplatsens innevänares fokus på lokalt förekommande kvarts antyder därmed att de skulle kunna representera... ”en regionalt stationär befolkning i sydvästra Småland/nord-

FIGUR 46 OCH FIGUR 47. Övre bilden visar ungefärlig gräns mellan områden där kvarts respektive flinta dominerar på boplatser från senmesolitikum. Nedre bilden visar tänkbara rörelseriktningar mellan jaktmarker i norr och öster och områden med flinta i väster och söder under tidigmesolitisk tid. Kartor ur Knarrström 2000.

västra Skåne". Vidare kan den ökade graden av kvartsanvändning på flintans bekostnad tyda på att dess betydelse minskat; kanske för att befolkningen inte förmådde upprätthålla de långväga utbytes-/handelskontakterna eller för att kvartsen representerar nya/andra sätt att markera social identitet på (FIGUR 47).

Förutom Markarydsboplatsen kan även en boplat i Ljungbys norra utkanter på 150 meters höjd över havet nämnas liksom en boplat på samma nivå några hundra meter från Bolmens strand i Odensjö socken (Persson 2012). På Ljungbyboplatsen några hundra meter från Lagan påträffades ett flintmaterial som daterades till senmesolitikum. På Odensjöboplatsen undersökt 2001 påträffades sydiskandinavisk flinta och lokal kvarts. Materialet tycks ha förts dit i form av färdigpreparerade kärnor och på ett par platser hade spån och mikrospån producerats utifrån de befintliga kärnorna. Boplaten, som kan dateras till ca 7 200–6 500 f. Kr., innehöll även ett senneolitiskt-äldre bronsåldersmaterial samt material från romersk järnålder (a.a.).

Ett nytt avstamp

Syftet med denna på intet vis heltäckande sammanställning har varit att få ett ramverk kring den nyupptäckta kvartsboplatsen RAÄ-nr Höreda 756. En nyckel till hur den kan förstås handlar om att sätta in platsen i ett vidare sammanhang. En utgångspunkt är att se på vilka andra undersökta platser i länet -och utom länet- där kvarts utgjort det dominerande fyndmaterialet. Resultatet av genomgången må vara grovmaskigt men icke förty visar den att fyndmaterialet från flertalet av länets undersökta stenåldersboplatser avviker från Höredaboplatsen; inte bara för att materialet utgörs av kvarts utan också för att det påträffats på högländet i den nordöstra länsdelen. Norra Småland är inte bortskämd med undersökta stenåldersboplatser och kunskapen om högländets stenålder har hittills baserats på slumpmässigt upplöjda lösfynd, tillika slumpmässigt ytplockade strandfynd och varierande inventeringsinsatser. Genom att relateras till den nyupptäckta stenåldersboplatsen får dessa stenåldersindikationer ny mening likaväl som boplatsen bättre kan förstås i relation till traktens fyndplatser och fornlämningsmiljöer.

Det är också viktigt att relatera fyndmaterialet, det topografiska läget och platsens landskapsrum med andra kända kvartsboplatser. Som vi kunnat se skiljer den sig från det stora flertalet undersökta boplatser i länet – oavsett om det rör sig om mesolitiska boplatser eller neolitiska. Undantagen utgör de båda kvartsdominerade mesolitiska boplatserna RAÄ-nr Vä 544 i Gislaveds kommun och RAÄ-nr Fryele 221. Dessutom finns det anledning att nämna boplatsen vid Skäggbäckaån i Sävsjö kommun, RAÄ-nr Hjälmseryd 271:1. Visserligen var fyndmaterialet mycket begränsat, och kvartsmaterialet inte så omfattande, men det topografiska läget på en ursprunglig

udde mellan ett par sjöar och belägenheten 210 meter över havet, utgör direkta paralleller till Höredaboplatsen.

Här är inte platsen att närmare diskutera dessa förhållanden. Inte heller att diskutera bakomliggande ekonomi, näringsfång och landskapsutnyttjande, varuutbyten, kontaktvägar och nätverk eller sociala uttryck och identitetsmarkörer – det får anstå tills hela boplatsen/vistelseplatsen förhoppningsvis slutundersökts. Men ett förhållande ska i alla fall klargöras: Gränsen för kvarts som dominerande råvarumaterial på stenåldersboplatser sträcker sig längre söderut än Östergötland.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-6551-2016
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2016-11-30
Jönköpings läns museums dnr:	268/2016
Beställare:	Trafikverket
Rapportansvarig:	Kristina Jansson
Fältansvarig:	Kristina Jansson
Fältpersonal:	Kristina Jansson, Jörgen Gustafsson, Anna Ödeén och Anna-Carin Andersson (praktikant). Dessutom under en dag gymnasieeleverna Rebecka Björkman och Joakim Sandberg, åk1 Na16, Brinellgymnasiet i Nässjö
Grävmaskinister:	Pär Sydefors och Peter Sydefors
Fältarbetstid:	2017-05-08–2017-06-21
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Nässjö och Eksjö kommuner
Socken:	Nässjö-, Eksjö- och Höreda socknar
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad 63E8iN och 63E8jN
Koordinater:	N:6388060, E:492832
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Undersökningsyta:	ca 8 400 m ²
Fornlämningsnummer:	RAÄ-nr Nässjö 656, Eksjö 283, Höreda 754 och 756
Fornlämningstyp:	Boplats
Tidsperiod:	Yngre stenålder, järnålder, historisk tid
Fynd nr:	JM 56538: 1–106
Tidigare undersökningar:	Dnr 229/2014 (Jlm 2015:12)

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J., 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII. Jönköping.
- Ameziane, J., 2009. *Mesolitiska och neolitiska landskapsrum. Arkeologiska undersökningar av stenåldersns boplatser i Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2009:38. Jönköping.
- Carlsson, T., 2004. Mellan kvarts och flinta. I: *Mötesplats Motala - de första 8000 åren*. Linköping.
- Carlsson, T., 2015. *Odling, kolning och stenåldersboplatser i Mjöhult, Fryele socken. Särskild undersökning i samband med planerad utbyggnad av Sydvästlänken*. Statens historiska museer. Arkeologiska uppdragsverksamheten. Rapport 2015:51. Linköping.
- Gustafsson, A., 1998. *Mesolitisk boplatser vid Nissan. Väg 611-bro över Nissan. Arkeologisk förundersökning. Båraryds socken, Gislaveds kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1998:27. Jönköping.
- Gustafsson, J., 2001. *Stenåldersboplatser vid Skäggabäckaån. Undersökning inför åtgärder för miljö och vattenskydd. Hjälmteryds socken, Sävsjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2001:30. Jönköping.
- Gustafsson, J., 2005. *Häreryd 1:1. Undersökning av skadad stenåldersboplatser, RAÄ 36. Gnosjö socken och kommun. Jönköpings län*. Arkeologisk rapport 2005:06. Jönköping.
- Gustafsson, J., 2008. Paradis i inland. I: *Urminne -tidskrift för arkeologi i sydöstra Sverige*. Nr 2008/7. Jönköping.
- Gustafsson, J., 2014. *Niotusenår i Smålandsstenar. Vikingatida gravfält, fossil åker och stenåldersboplatser. Med bidrag av Fredrik Engman och Carl Persson. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2014:34*. Jönköping.
- Gustafsson, J., 2018. *Hindsekind 2:15. Arkeologisk förundersökning av RAÄ 112:1 och RAÄ 113:1 inom fastigheten Hindsekind 2:15, Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2018:12. Jönköping.
- Gutehall, A., 1997. Huskvarnaviken – ett kulturlandskap under vatten. I: *Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.
- Hjorth, R., 2007. *Spåren efter mesolitikum – en studie av tio mesolitiska platser i sydöstra Sverige*. Magisteruppsats 20 p. Högskolan i Kalmar. Kalmar.
- Höreda hembygdsförening., 1972. *En liten skrift om Höreda socken i Södra Vedbo*.
- Jansson, K., 2014. *Rv 40 mellan Nässjö och Eksjö. Arkeologisk utredning, etapp 1, inför breddning och delvis ny dragning av riksväg 40 mellan Nässjö och Eksjö, Nässjö, Norra Solberga, Eksjö och Höreda socknar i Nässjö och*

Eksjö kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2014:37. Jönköping.

Knarrström, B., 2000. Tidigmesolitisk bosättning i sydvästra Småland. I: *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Lund.

Löthman, L., & Varenius, B., 1992. Förhistorien. I: *Jönköpings läns historia*. Småländska kulturbilder 1986–87. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LVIII. Jönköping.

Nordström, M., 1993. *Arkeologisk förundersökning av en nyupptäckt stenåldersboplatz. Forsboda 5:1*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1993:7. Jönköping.

Nordström, M., 1997. Gravar? Det ser ju ut som ett...golv. Om några förhistoriska gravar vid Lagan i Åkers socken. I: *Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.

Persson, C., 2012. *Den hemliga sjön – en resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan*. Avhandling för filosofie doktorsexamen i arkeologi. Göteborgs universitet. Institutionen för historiska studier. Smålands museum rapport 2012:9. Göteborg.

SGU, Sveriges geologiska undersökning 1989a. *Berggrunden i Jönköpings län*. SGU Ser. Ah nr 11 specialkarta.

SGU, Sveriges geologiska undersökning 1989b. *Karta över känslighet för infiltration av föroreningar i Jönköpings län*. SGU Ser Ah nr 11 specialkarta

Varenius, L., 1990. *Ölmestad Gunnarsgård 6:13. Reftele socken, Gislaveds kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1990:7. Jönköping.

Ödeén, A., 2015. *Boplatslämningar utmed Rv 40. Arkeologisk utredning, etapp 2, inför breddning av Rv 40 sträckan Nässjö–Eksjö, Nässjö, Norra Solberga, Höreda och Eksjö socknar i Nässjö och Eksjö kommuner, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2015:12. Jönköping.

Arkiv

Jönköpings läns museum.

Uppdragsregistret. Databas över arkeologiska uppdrag i Jönköpings län.

F-Topo. Databas över ortnamn i Jönköpings län.

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, Fornsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>.

Kartunderlag

Akt: 06-hör-66, Broarp. Storskifte 1805.

Antikvarisktopografiskt arkiv.

Muntliga källor

Fil.dr, antikvarie Hans Göthberg vid Upplandsmuseet.

Bilaga 1. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1748

**Vedartsanalyser på material från Jönköpings län,
Höreda 754 och Eksjö 283.**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1748

2017-07-12

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Höreda 754 och Eksjö 283.

Uppdragsgivare: Kristina Jansson/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar två kolprov från arkeologiska undersökningar i Eksjö kommun. Prov 1 kommer från en ränna eller eventuellt ett hjulspår. Förväntad datering är 1600-1900-tal. Provet innehåller kol av asp och kan därför ge en tillförlitlig datering. En osäkerhet finns dock om kolets ursprung.

Prov 2 kommer från en härd och innehåller kol av gran och björk. Förväntad datering 0-1000 evt. En björkkvist plockades ut och kommer att ge en mycket tillförlitlig datering av härdens.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
2	1	Ränna/ev. hjulspår	0,2g	<0,1g 4 bitar	Asp 4 bitar	Asp 6mg	
14	2	Härd	8,3g	1,1g 15 bitar	Björk 2 bitar Gran 13 bitar	Björk (kvist) 21mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Asp	<i>Populus tremula</i>	120 år	Inte så kräsen vad gäller jordmån	Lätt och porös ved. Lätt att klyva. Tålig mot röta. Stängselstolpar, båtar takspån	För lövtäckt och barkbröd.
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor störrar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Bilaga 2. C14-analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2017-09-12

Kristina Jansson
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Höreda socken och Eksjö socken, Jönköpings län. (p 1211)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

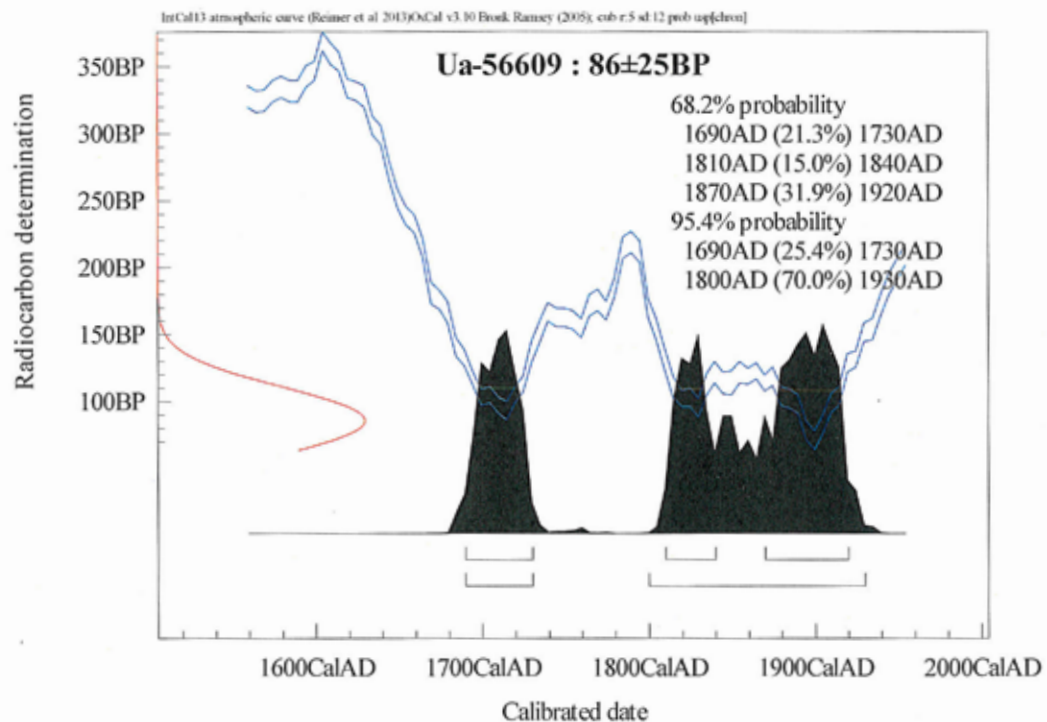
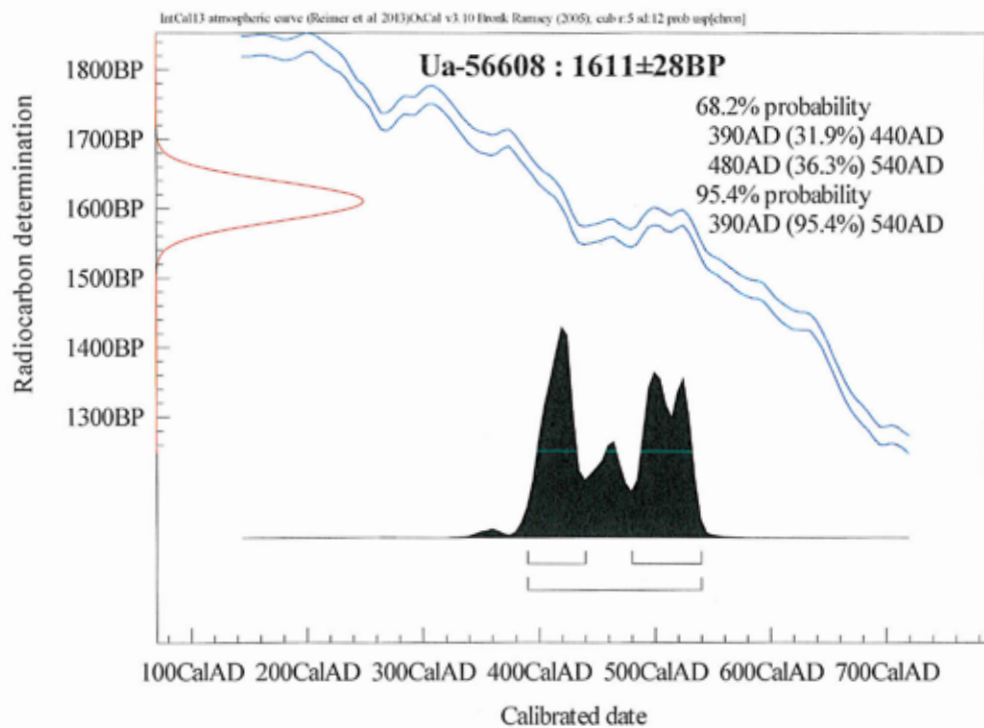
RESULTAT

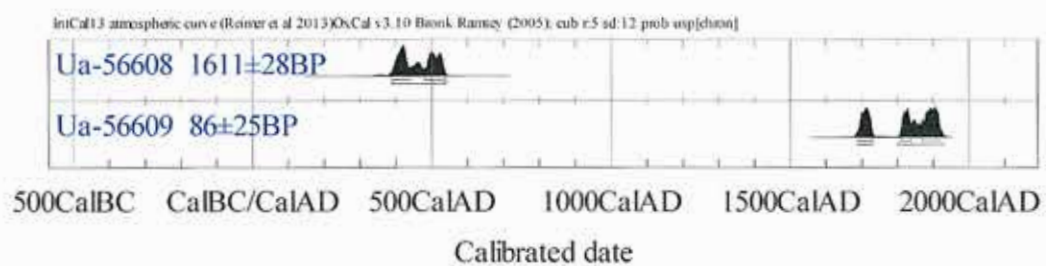
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}_{\text{‰}}$ V-PDB	^{14}C age BP
Ua-56608	Prov 1: Höreda 754, Ränna A2	-25 ⁽¹⁾	1 611 ± 28
Ua-56609	Prov 2: Eksjö 283, Härd A14	-25,8	86 ± 25

⁽¹⁾ Schablonvärde (inte tillräckligt material för analys).

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Lars Beckel

Bilaga 3

Litisk analys, Riksväg 40

Bo Knarrström, BWK Consulting

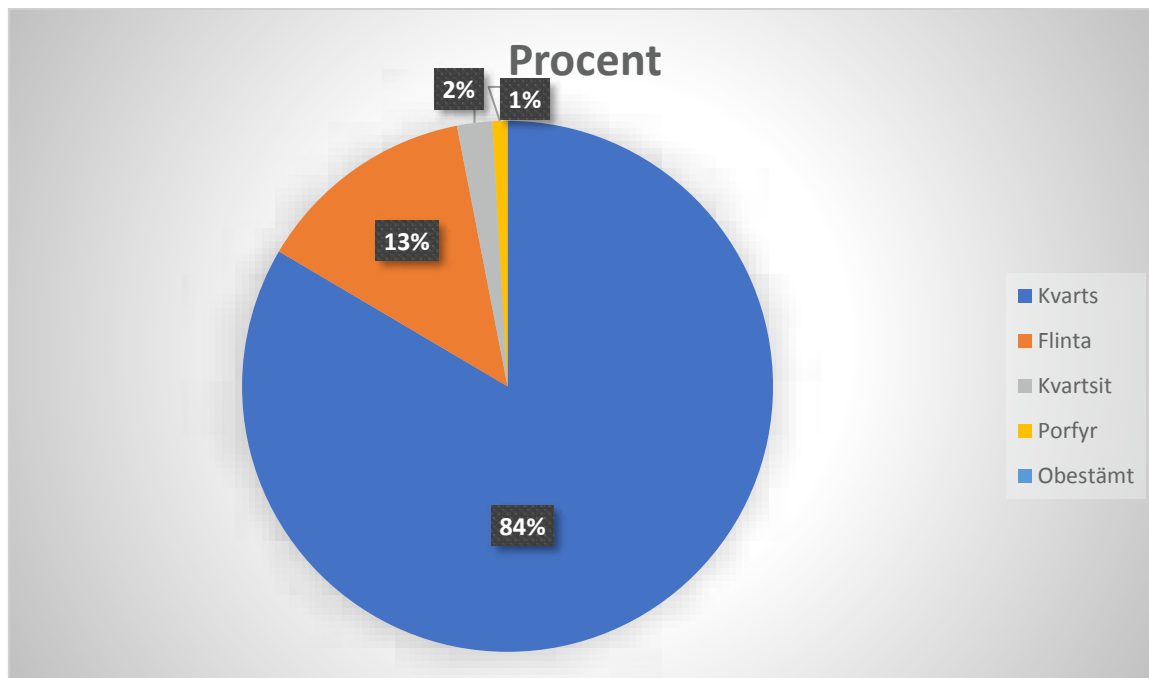
Inledning

Materialet från Fu härrör från 31 provrutor samt en fyndpost bestående av ytplockade föremål. Det litiska materialet består sammantaget av 329 bitar. Kvartsen dominerar kraftigt över andra råmaterial och denna råmaterialsammansättning är snarast att jämföra med inventariet på stenålderslokaler längre norrut i Östergötland och Södermanland (tex; Larsson 1996, Carlsson m. fl. 2003, Lindgren 2004; 2005). Materialet från den nu aktuella platsen har genomgått en övergripande teknologisk analys i enlighet med upparbetad praxis (Broadbent 1979, Callahan 1987, Knutsson 1988) och efterföljande förfinade indelningar rörande kvartsens fraktureringsmönster (tex. Callahan m. fl. 1992, Rankama 2002).

Råmaterial

Kvartsen dominerar starkt och materialet härrör från både fast klyft och moräninlagrade noder. Tätheten varierar från grynig till närmast kristallinande strukturer med mer eller mindre mussliga brottytor. Detta råmaterial bedöms till övervägande del vara lokalt insamlat. Förutom kvarts föreligger även kvartsit, porfyr och någon enstaka bit obestämbart bergart med mussligt brott. Kvartsiten och porfyren kan komma från moränknoder insamlade i närområdet, men det kan inte uteslutas att en del ämnen är mer långväga.

Gruppen flinta innehåller i huvudsak sydvästkandinaviska sorter (danien och senon). Några små bitar, samt splitter/avfall med djupgående patina, är dock svårbedömda. Det kan röra sig om mindre inslag av ordovicisk flinta, en typ uppvisar stor variation i struktur och färg (Högberg & Olausson 2007). Det förekommer också en ovanlig variant av kristianstadflinta, och möjligen härrör denna flinta från en mindre känd förekomst av idag bortroderade kalklager i norra Skåne (jfr Knarrström 2007). Oaktat vilken typ det rör sig om – och varifrån flintan ursprungligen kommer – så är det fråga om råmaterial som fraktats dit från avlägsna platser.

Cirkeldiagram som visar procentuell fördelning mellan de olika material grupperna. Av 329 föremål utgjordes 273 av kvarts, 44 av flinta, 7 av kvartsit, 3 av porfyr och 2 av bestämbar material.

Teknologisk och kronologisk bedömning

Boplatsmaterialet innehåller två huvudsakliga teknologier; bipolär tillslagning och plattformreduktion. Några avslag kan även komma från städstensbearbetning, men det är ytterst svårbedömt. Kombination av de olika teknologierna är knappast förvånande med tanke på den varierade råmaterialsammansättningen. Mest intressant är den totala frånvaron av teknologi som kan kopplas till mesolitisk tid. Det finns inga som helst spår av tryckteknik för framställning av mikrosån eller punsteknik för sånproduktion. Likaså saknas kärnfragment, uppfriskningsavslag och korrigeringsavslag relaterad till sådan tillverkning. Möjligen skulle materialet kunna härröra från slutfasen av mesolitikum, men fynden daterar sig inte av egen kraft utifrån vare sig teknologi eller morfologi.

Avgörande för kronologin är två små bitar flinta från Ruta 15. De uppvisar slipade ytor, och den initiala optiska bedömningen verifierades genom mikroskopering. Detta innebär att de som äldst kan härröra från tidigneolitikum (jfr. Vang Petersen 1993). Det finns även flintor (utan slipyta) som utifrån färg och struktur bedöms komma från högkvalitativa neolitiska yxämnen. Baserat på den övergripande avsaknaden av diagnostiserande objekt med kopplingar till äldre stenålder och förekomst av flintor med slipyta, är det inte osannolikt att också det resterande litiska materialet skall dateras till neolitikum.

Slitspårsanalys

Inför denna studie gjordes avsevärda prioriteringar med anledning av analystidens begränsning. Syftet var framförallt att fastslå huruvida materialet påverkats av postdepositionella processer (svallning, sandpolering etc.) inför eventuella fortsatta undersökningar och analyser. En översiktlig

optisk bedömning av materialet ger vid handen att merparten av flintorna inte utsatts för postdepositionell påverkan i en sådan omfattning att det påverkar kvaliteten för slitspårsanalys.

De mikroskopiska spåren av användning fördelar sig i allmänhet på mikroavspaltningar, striationer och polering (dit räknas även gloss). Polering uppstår som ett resultat av att en flintegg nöts mot ett kontaktmaterial genom repetitiva rörelser (tex. Brink 1978, Juel Jensen 1988). Striationer är repor som uppstår när stenverktygets yta skrapas mot splitter (mikroavspaltningar) som lossnat då eggarna på exempelvis slaktredskap stött emot ben eller hårda senor (Skriver 2006). Striationer uppkommer även när redskap för skörd av gräsväxter/cerealia skrapat mot gruskorn i växtfibrerna (Juel Jensen 1994).

Föremålen rengörs inför mikroskoperingen med en blandning av tensider, alkohol och vatten som inte lämnar bestående avtryck i ytstrukturen. Som analysinstrument används ett modifierat Nikon Optihot HPA mikroskop med 50-200x förstoring. Dokumentation sker genom ett anpassat digitalt videosystem och bilderna efterbehandlas sedan för analys och publicering. Några av föremålen har även dokumenterats med tekniska ritningar där förekomster av slitspår (fyllda punkter i de tekniska fyndillustrationerna) och mikroavspaltningar (snedställda V i de tekniska fyndillustrationerna) markerats.

Det finns som nämnts flera olika sorters flinta i materialet. Senonflintan är relativt enkel att rengöra och diagnostiken avseende kontaktmaterial får betraktas som mycket tillförlitlig. Flintor av typen grå danien med matt yta är på grund av sin komplexa ytstruktur mer tidsödande att mikroskopera och i viss mån även mer svårbedömda (Knarrström 2000).

Fyndmaterialets typologiska variabilitet kan konstateras vara låg och få formella redskap har kunnat identifieras. Flintorna är generellt mycket små och utgör i de flesta fall avfall från annan tillverkning eller retuschering av objekt som kanske inte ens finns kvar på platsen. Slitspårsanalys av en handfull föremål visar dock potentialen i att kunna hitta spår av hantverk, och ett fynd från R 21 bar tydliga spår av att ha använts för att bearbeta ben, kanske vid framställningen av en nål eller en spets av något slag (se foto). En mer utförlig studie på ett större material kan sannolikt belysa den fulla spännvidden av aktiviteter och boplatsens ekonomi.

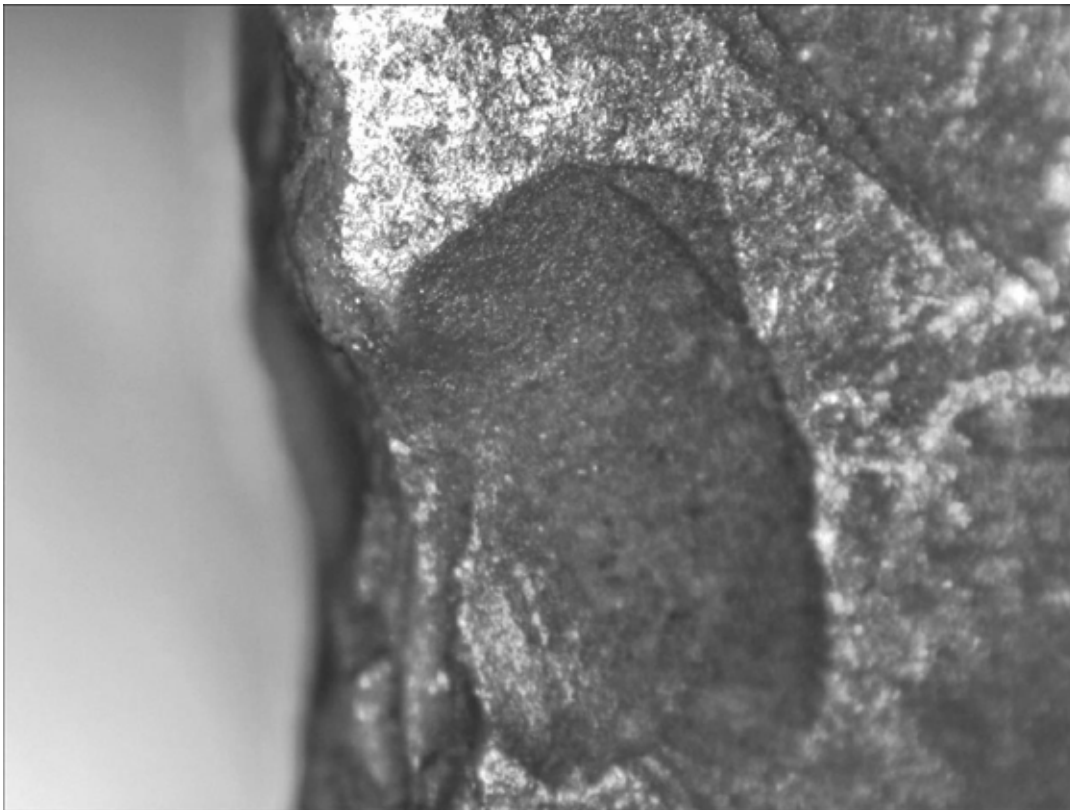
Ett spånliknande avslag i porfyr (se fig. 39) mikroskoperades, och det var faktiskt möjligt att urskilja mikroavspaltningar och striationer. Det råder ingen större tvekan om att rör sig om ett skärverktyg, och motsvarande redskap i flinta förknippas intimt med processande av kött och animaliska produkter i allmänhet. Det finns för övrigt i materialet flera likartade kvarts- och kvartsitobjekt med längre egg som också dessa bör kopplas till processandet av djurkroppar.

Utan slitspårsanalys är det inte möjligt att med absolut säkerhet fastställa funktionen på andra förmodade redskap i kvarts och kvartsit. Bestämningarna får i dessa fall förlita sig på optiska iakttagelser rörande medveten retuschering/preparering av eggarna och bruksretuscher, samt dels på den praktiska utformningen av föremålen. Morfologin kan också jämföras mot andra redskapsinventarium, både avseende kvarts- och flintverktyg, där omfattande slitspårsanalyser med stor säkerhet markerat särskild funktion för föremål med gemensamma attribut och/eller likartade typiska utformningar.

Slutsats

Det finns i dagsläget inte mycket att jämföra med, eftersom ytterst få stenålderslämningar i detta område blivit föremål för arkeologiska undersökningar. Visserligen påträffades vid provundersökningen ingen keramik, men några avgörande detaljer i det litiska materialets sammansättning och morfologi gör ändå gällande att det rör sig om en neolitisk datering.

Flera olika råmaterial och teknologier representeras i fyndsamlingen. Kvartsen dominerar och det litiska inventariet skall nog i första hand jämföras med det som påträffas i Östergötland och Södermanland, snarare än i sydligaste Sverige. Optiska bedömningar samt slitspårsanalys visar att materialet inte påverkats av kemiska eller mekaniska postdepositionella processer. Ytstrukturerna är i de flesta fall helt intakta och därmed utmärkta studieobjekt för analyser av bruksspår.

Bilden visar ett flintredskap för bearbetning av ben/horn (se även fig. 38). Vid eggen syns kraftigt nednötning/polering (ljusa ytor), mörka tunna striationer samt mikroavspaltningar som uppkommit då flintan pressats mot kontaktmaterialet. 100x.

Referenser

- Brink, John, W. 1978. *An Experimental Study of Microwear Formation on Endscrapers. Archaeological Survey of Canada. Paper No. 83.* Ottawa.
- Broadbent, N. 1979. *Coastal resources and settlement stability: a critical study of a Mesolithic site complex in northern Sweden.* AUN 3. Uppsala.
- Callahan, E. 1987. *An Evaluation of the Lithic Technology in Middle Sweden During the Mesolithic and Neolithic.* Societas Archaeologica Upsaliensis. Uppsala.
- Callahan E., Forsberg L., Knutsson K. & Lindgren C. 1992. Frakturbilder: Kulturhistoriska kommentarer till det säregna sönderfallet vid bearbetning av kvarts. *Tor* Vol 24.
- Carlsson, T., Gruber, G., Molin, F. & Wikell, R. 2003. Between Quartz and Flint. Material culture and social interaction. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D., & Åkerlund, A. (red). *Mesolithic on the move.* Oxbow books Oxford.
- Högberg, A. & Olausson, D. 2007. *Scandinavian flint: an archaeological perspective.* Aarhus: Aarhus University Pr.
- Juel Jensen, H. 1988. Functional Analysis of Prehistoric Flint Tools by High-Power Microscopy: A Review of West European Research. *Journal of World Prehistory, Vol. 2.* No. 1.
- 1994. Flint tools and plant working. Hidden traces of stone age technology. Aarhus university press. Århus.
- Knarrström, B. 2000. *Flinta i sydvästra Skåne. En diakron studie av råmaterial, produktion och funktion med fokus på boplatsteknologi och metalltida flintutnyttjande.* Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8º, No. 33.
- Knarrström, B. (Red.) 2007. *Stenåldersjägarna (red/förf.).* Riksantikvarieämbetets förlag. Lund.
- Knutsson, K., 1988. *Making and using stone tools. The analysis of the lithic assemblages from Middle Neolithic sites with flint in Västerbotten, northern Sweden.* AUN 11. Uppsala.
- Larsson, M. 1996. *Arkeologisk slutundersökning. Högby – mesolitiska och senneolitiska boplatser vid Högby i Östergötland. Bosättningsmönster och materiell kultur.* Rapport UV Linköping 1996:35. Linköping.
- Lindgren, C. 2004. *Människor och kvarts: sociala och teknologiska strategier under mesolitikum i östra Mellansverige.* Stockholm Studies in Archaeology 29. Riksantikvarieämbetet/Stockholms universitet. Stockholm.
- 2005. En mesolitisk boplatz vid Kalkbergstorp Svealandsbanan Södermanland, Klosters socken, Tunaberg 1:1, RAÄ 603. *UV MITT, Rapport 2005:1.* Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Rankama, T. 2002. Analyses of the Quartz Assemblages of Houses 34 and 35 at Kauvonkangas in Tervola. I Ranta, H. (red). *Huts and Houses. Stone Age and Early Metal Age buildings in Finland*. Helsingfors.

Skriver, C. 2006. Butchering a Wild-pig. Some Microwear Results. I (red.) Körlin, G. & Weisgerber, G. *Stone Age – Mining Age. Der Anschnitt*. Zeitschrift für kunst und kultur im bergbau. Beiheft 19. Bochum.

Vang Petersen, P. 1993. *Flint fra Danmarks oldtid*. København: Høst & Søn

Fyndtabell

Dnr	Ruta (anl)	Material	Typ	Antal	Anm
268/16	1	Kvarts	Avfall Splitter	1 4	
268/16	2	Kvarts	Skrapa Skärredskap Avfall Splitter	1 1 2 3	0-0,15
kompletterande	2	Kvarts	Avfall Splitter	4 1	
268/16	3	Kvarts Flinta	Avfall Avslag	2 1	0,1-0,15
kompletterande	3	Kvarts	Kärna/impaktor	1	Kärna, sekundärt använd som knacksten. Separat påse
268/16	4	Kvarts	Avfall Splitter	2 2	
268/16	5	Kvarts Flinta	Avfall Splitter Avslag m ret.	2 4 1	0-10 Slitspårsanalys utan resultat
kompletterande	5	Kvarts	Avfall Splitter	1 3	Separat påse
268/16	6	Kvarts Kvartsit	Spån/avslag Splitter	1 1	
268/16	7	Kvarts Kvartsit	Bipolär kärna Avfall Splitter Avslag	1 2 3 1	0-0,2
268/16	8	Kvarts	Avslag	1	
268/16	9	Flinta	Splitter	1	0-0,1 (ben i påsen)
268/16	10	Kvarts	Splitter	1	
268/16	11	Kvarts Kvartsit Flinta Obestämbart	Avfall Splitter Avslag Splitter Avslag	3 10 1 3 1	Ev. ostronskal
268/16	12	Kvarts Flinta	Bip. Kärna Kärna Avslag Avfall Splitter Avslag	1 1 4 2 7 1	0-0,15 Slitspårsanalys: trähyvel
268/16	13	Kvarts	Avfall Splitter	2 4	

268/16	14	Kvarts	Avfall	1	
			Splitter	2	
		Flinta	Avslag	1	
268/16	15	Kvarts	Avslag	2	Slitspårsanalys utan resultat
			Avfall	5	
			Splitter	4	
		Flinta	Avslag	1	
			Bränt avfall	1	
			Avsl. m slipyta	2	
268/16	16	Kvarts	Splitter	3	
268/16	17	Kvarts	Avfall/splitter	1	0-0,15
268/16	18	Kvarts	Avslag	1	
268/16	19	Kvarts	Skärredskap	1	
			Splitter	1	
268/16	20	Kvarts	Skrapa	1	
			Avslag	2	
			Splitter	4	
		Flinta	Bränt avfall	1	
268/16	21	Kvarts	Bip. Kärna	1	0-0,25
			Avslag	9	
			Avfall	14	
			Splitter	15	
		Porfyr	Skärredskap	1	Ritad
			Avslag/avfall	2	
		Kvartsit	Avslag/avfall	2	
		Flinta	Hyvel (bip.avsl.)	1	Slitspår:
			Avslag	2	mikroavspaltningar,
		(Krist.fl?)	Spån	1	striationer
			Avfall	9	Slitspår: ben, foto
			Splitter	1	100x, ritad
			Br. avfall	3	
268/16	22	Kvarts	Avfall	2	
			Splitter	6	
268/16	23	Kvarts	Kärna	1	
			Avfall	2	
268/16	24	-	-	-	Inga fynd
268/16	25	Kvarts	Avfall	2	
			Splitter	2	
		Flinta	Kärnfragm	1	
			Splitter	2	
268/16	26	Kvarts	Splitter	1	0-0,2
268/16	27	Kvarts	Avfall	1	
268/16	28	Kvarts	Bip. Kärna	1	
			Avfall	5	
			Splitter	13	
		Kvartsit	Avslag	1	
			Avfall	1	
		Flinta	Avfall	3	

268/16	29	Kvarts	Kärna	1	
			Avslag	8	
			Avfall	23	
			Splitter	39	
		Kvartsit	Avslag	1	
			Avfall	1	
		Flinta	Avfall	5	
268/16	30		Splitter	3	
		Bergart obest.	Kärna	1	
		Kvarts	Avslag	3	
			Avfall	4	
268/16	31		Splitter	10	
		Kvartsit	Avfall	1	
		Kvarts	Avfall	2	
268/16	Lösfynd	Flinta	Br. splitter	1	Område 4
		Kvarts	Skärredskap	1	
			Avfall	1	

Bilaga 4. Fyndlista

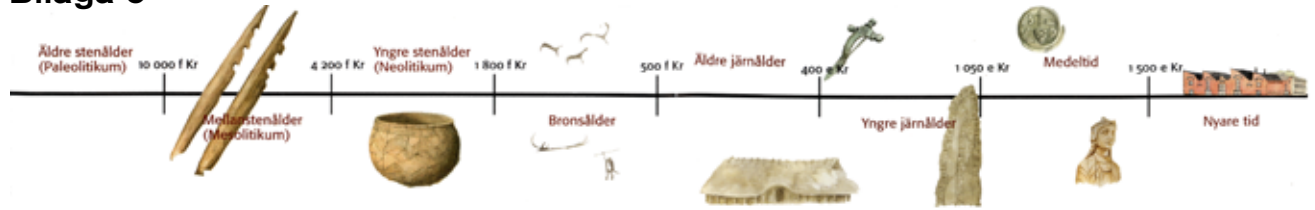
F nr	Sakord	Mtrl	Antal	L	B	Tj	Vikt	Ruta	N	E	Z	Kom
1	Avfall	Kvarts	1				4,3	1	6388052,66	492829,33	220,5-221,5	
2	Splitter	Kvarts	4				2	1	6388052,66	492829,33	220,5-221,5	
3	Skrapa	Kvarts	1	28	29	18	19,3	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	Retuscherad
4	Skärredskap	Kvarts	1				3,3	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	
5	Avfall	Kvarts	2				4,7	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	
6	Splitter	Kvarts	3				0,7	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	
7	Avfall	Kvarts	4				5	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	
8	Splitter	Kvarts	1				0,1	2	6388045,65	492829,37	220,5-221,5	
9	Avfall	Kvarts	2				2		6388041,58	492829,37	220,5-221,5	
10	Avslag	Flinta	1				0,7	3	6388041,58	492829,37	220,5-221,5	
11	Kärna	Kvarts	1	79	49	30,9	166,7	3	6388041,58	492829,37	220,5-221,5	Kärna/impaktor, sekundärt använd som knacksten
12	Avfall	Kvarts	2				7,2	4	6388056,74	492829,32	220,5-221,5	
13	Splitter	Kvarts	2				0,6	4	6388056,74	492829,32	220,5-221,5	
14	Avfall	Kvarts	2				4,8	5	6388043,67	492829,37	220,5-221,5	
15	Splitter	Kvarts	4				1,3	5	6388043,67	492829,37	220,5-221,5	
16	Avslag	Flinta	1				4,6	5	6388043,67	492829,37	220,5-221,5	Avslag med retusch. Slitspårsanalys utan resultat
17	Avfall	Kvarts	1				4,9	5	6388043,67	492829,37	220,5-221,5	
18	Splitter	Kvarts	3				0,4	5	6388043,67	492829,37	220,5-221,5	
19	Spån/Avslag	Kvarts	1				1,6	6	6388059,73	492830,38	220,5-221,5	
20	Splitter	Kvartsit	1				0,2	6	6388059,73	492830,38	220,5-221,5	
21	Kärna	Kvarts	1	41,6	26	23	33,5	7	6388049,64	492821,24	220,5-221,5	Bipolär
22	Avfall	Kvarts	2				16,5	7	6388049,64	492821,24	220,5-221,5	
23	Splitter	Kvarts	3				1,1	7	6388049,64	492821,24	220,5-221,5	
24	Avslag	Kvartsit	1				1,7	7	6388049,64	492821,24	220,5-221,5	
25	Avslag	Kvarts	1				0,4	8	6388052,66	492821,21	220,5-221,5	
26	Splitter	Flinta	1				0,3	9	6388056,71	492821,24	220,5-221,5	
27	Splitter	Kvarts	1				0,2	10	6388060,74	492822,25	220,5-221,5	
28	Avfall	Kvarts	3				3,5	11	6388044,70	492822,25	220,5-221,5	Ev. ostronskal
29	Splitter	Kvarts	10				3,2	11	6388044,70	492822,25	220,5-221,5	
30	Avslag	Kvartsit	1				19,4	11	6388044,70	492822,25	220,5-221,5	
31	Splitter	Flinta	3				1,0	11	6388044,70	492822,25	220,5-221,5	

F nr	Sakord	Mtrl	Antal	L	B	Tj	Vikt	Ruta	N	E	Z	Kom
32	Avslag	Obest.	1				0,9	11	638044,70	492822,25	220,5-221,5	
33	Kärna	Kvarts	1	36,2	24	23,3	24,8	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	Bipolär
34	Kärna	Kvarts	1				6,5	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	
35	Avslag	Kvarts	4				12,3	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	
36	Avfall	Kvarts	2				9,9	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	
37	Splitter	Kvarts	7				3,2	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	
38	Avslag	Flinta	1				4,6	12	6388038,66	492822,25	220,5-221,5	Slitspårsanalys: Trähyvel
39	Avfall	Kvarts	2				4,3	13	6388033,57	492822,25	220,5-221,5	
40	Splitter	Kvarts	4				1,3	13	6388033,57	492822,25	220,5-221,5	
41	Avfall	Kvarts	1				0,4	14	6388046,70	492832,42	220,5-221,5	
42	Splitter	Kvarts	2				0,3	14	6388046,70	492832,42	220,5-221,5	
43	Avslag	Flinta	1				0,4	14	6388046,70	492832,42	220,5-221,5	
44	Avslag	Kvarts	2				1,5	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	
45	Avfall	Kvarts	5				11,4	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	
46	Splitter	Kvarts	4				0,4	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	
47	Avslag	Flinta	1				1,9	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	Slitspårsanalys utan resultat
48	Avfall	Flinta	1				0,5	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	Bränt
49	Avslag	Flinta	2				2,8	15	6388046,73	492820,23	220,5-221,5	Slipyta
50	Splitter	Kvarts	3				0,7	16	6388046,72	492835,45	220,5-221,5	
51	Avfall/Splitter	Kvarts	1				0,8	17	6388047,74	492838,45	220,5-221,5	
52	Avslag	Kvarts	1				2,4	18	6388056,74	492838,49	220,5-221,5	
53	Skärredskap	Kvarts	1				15,1	19	6388052,64	492838,45	220,5-221,5	
54	Splitter	Kvarts	1				0,1	19	6388052,64	492838,45	220,5-221,5	
55	Skrapa	Kvarts	1	23,5	24	9,4	7,1	20	6388046,69	492828,31	220,5-221,5	
56	Avslag	Kvarts	2				2,3	20	6388046,69	492828,31	220,5-221,5	
57	Splitter	Kvarts	4				0,8	20	6388046,69	492828,31	220,5-221,5	
58	Avfall	Flinta	1				2,4	20	6388046,69	492828,31	220,5-221,5	Bränt
59	Kärna	Kvarts	1				4,4	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	Bipolär
60	Avslag	Kvarts	9				11,4	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
61	Avfall	Kvarts	14				10,3	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
62	Splitter	Kvarts	15				2,5	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
63	Skärredskap	Porfyr	1	63,8	36	9,5	27	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	

F nr	Sakord	Mtrl	Antal	L	B	Tj	Vikt	Ruta	N	E	Z	Kom
64	Avslag/Avfall	Porfyr	2				0,9	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
65	Avslag/Avfall	Kvartsit	2				3	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
66	Hyvel	Flinta	1	28,5	13	3,3	1,8	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	Bipolärt avslag, Slitspår ben, mikroavspaltningar, striationer
67	Avslag	Flinta	2				5,4	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
68	Spån	Flinta	1				8	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	Kristianstadflinta
69	Avfall	Flinta	9				6,4	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
70	Splitter	Flinta	1				0,1	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	
71	Avfall	Flinta	3				1,1	21	6388046,67	492826,28	220,5-221,5	Bränt
72	Avfall	Kvarts	2				1,6	22	6388056,74	492818,20	220,5-221,5	
73	Splitter	Kvarts	6				0,9	22	6388056,74	492818,20	220,5-221,5	
74	Kärna	Kvarts	1				69,5	23	6388055,71	492822,28	220,5-221,5	
75	Avfall	Kvarts	2				6,1	23	6388055,71	492822,28	220,5-221,5	
76	Avfall	Kvarts	2				1,3	25	6388055,71	492832,39	220,5-221,5	
77	Splitter	Kvarts	2				0,6	25	6388055,71	492832,39	220,5-221,5	
78	Kärnfragment	Flinta	1				5,3	25	6388055,71	492832,39	220,5-221,5	
79	Splitter	Flinta	2				0,3	25	6388055,71	492832,39	220,5-221,5	
80	Splitter	Kvarts	1				0,2	26	6388055,72	492836,49	220,5-221,5	
81	Avfall	Kvarts	1				1,3	27	6388055,70	492841,50	220,5-221,5	
82	Kärna	Kvarts	1	24,2	21	18,9	13,1	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	Bipolär
83	Avfall	Kvarts	5				4,7	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	
84	Splitter	Kvarts	13				2,4	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	
85	Avslag	Kvartsit	1				2,1	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	
86	Avfall	Kvartsit	1				0,5	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	
87	Avfall	Flinta	3				2,2	28	6388046,69	492827,28	220,5-221,5	
88	Kärna	Kvarts	1				8,3	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
89	Avslag	Kvarts	8				21,6	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
90	Avfall	Kvarts	23				31,4	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
91	Splitter	Kvarts	39				10,6	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
92	Avslag	Kvartsit	1				2,8	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
93	Avfall	Kvartsit	1				2,1	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
94	Avfall	Flinta	5				3,5	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
95	Splitter	Flinta	3				0,2	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	

F nr	Sakord	Mtrl	Antal	L	B	Tj	Vikt	Ruta	N	E	Z	Kom
96	Kärna	Obest.	1				3,9	29	6388040,56	492825,28	220,5-221,5	
97	Avslag	Kvarts	3				11,5	30	6388050,67	492825,26	220,5-221,5	
98	Avfall	Kvarts	4				3,7	30	6388050,67	492825,26	220,5-221,5	
99	Splitter	Kvarts	10				2,3	30	6388050,67	492825,26	220,5-221,5	
100	Avfall	Kvartsit	1				3,3	30	6388050,67	492825,26	220,5-221,5	
101	Avfall	Kvarts	2				5,5	31	6388050,66	492830,39	220,5-221,5	
102	Splitter	Flinta	1				0,1	31	6388050,66	492830,39	220,5-221,5	Bränt
103	Skärredskap	Kvarts	1				7,7	0	0	0	220,5-221,5	Lösfynd
104	Avfall	Kvarts	1				0,3	0	0	0	220,5-221,5	Lösfynd
105	Knacksten	Bergart	1	93,1	76	50	544,2	8	6388052,66	492821,21	220,5-221,5	Ovalt tvärsnitt, planslipade ytor, skrovlig bearbetningsyta
106	Ben	Br.Ben	2		0		0,5	9	6388056,71	492821,24	220,5-221,5	

Bilaga 5

Ordlista

- Bronsålder – sträcker sig från 1 800 f.Kr. till 500 f.Kr.
- Bruksretusch – spår av användning på flinta.
- Fossil åker – kallas ibland fornåker. Är åkermark som är varaktigt övergiven och som visar spår av äldre tiders brukningsmetoder. Till exempel röjningsröseområden.
- Förhistorisk tid – den period, före medeltiden eller 1050 e.Kr., då man inte har använt sig av skrift i större omfattning.
- Historisk tid – den period, efter medeltid, då man alltmer använder sig av skrift.
- Härd – eldstad.
- Impediment – odlingshinder.
- Jordebok – en liggare över jordegendomar. Den äldsta i Sverige är från slutet av 1100-talet och tillhörde ett kloster.
- Järnålder – sträcker sig från 500 f.Kr. till 1 050 e.Kr. Kan delas in i äldre järnålder (500 f.Kr.–400 e.Kr.) och yngre järnålder (400–1050 e.Kr.).
- Klosterhemman – gård som ägdes av ett kloster.
- Lägenhetsbebyggelse – lämningar efter en mindre bebyggelseenhet, som inte skattlagts, till exempel torp eller backstuga.
- Medeltid – sträcker sig från 1 050 e.Kr. till 1500 e.Kr.
- Mesolitikum – samlar- och jägarstenåldern från omkring 10 000 f.Kr. till 4 200 f.Kr.
- Neolitikum – bondestenåldern från 4 200 f.Kr. till 1 800 f.Kr.
- Provrutsgrävning – vi gräver rutor och letar igenom jorden genom att skärsläva oss igenom eller sålla den. Kan användas när man till exempel letar efter flinta.
- Plats med tradition – en plats som är knuten till en sägen, en tradition, ett ålderdomligt bruk eller ett märkligt historiskt minne.
- Recent – nutida.
- Ränna – långsmal, dikesliknande färgning i marken.
- Skaftålsyxa – stenyxa med hål för skaft. Kan härstamma från både stenålder och bronsålder.
- Stenålder – sträcker sig från när de första människorna kom hit omkring 10 000 f.Kr. till 1 800 f.Kr. Kan delas upp i samlar- och jägarstenåldern (mesolitikum) och bondestenåldern (neolitikum).
- Stolphål – rund färgning i marken som visar var en stolpe stått.
- Sökschaktning – vi gräver schakt med hjälp av grävmaskin. Det sker skiktvis ned till steril nivå/alven.
- Trindyxa – stenyxa från bondestenålder/neolitikum.

I samband med Trafikverkets planer på en breddning av rv 40 mellan Nässjö och Eksjö har Jönköpings läns museum utfört en arkeologisk förundersökning inom fyra delområden utmed vägsträckningen: Område 1 omfattande RAÄ-nr Nässjö 656, område 2 omfattande RAÄ-nr Eksjö 283, område 3 omfattande RAÄ-nr Höreda 754 och område 4 omfattande RAÄ-nr Höreda 756. Totalt berörde de fyra områdena ytor motsvarande ca 8 400 m² varav drygt 2 300 m² undersöktes.

Inom de fyra områdena påträffades relativt lite av arkeologiskt intresse förutom inom område 4. Här kan nämnas enstaka och spridda, möjliga stolphål inom område 1–3, vilka i vissa fall även kan röra sig om stenlyft. En härd daterad till 1600–1900-talen e.Kr. undersöktes inom område 2 och rännformade slitagespår efter ett möjligt hjulpar avtecknade sig i område 3. Inom område 4 grävdes 31 kvadratmeterstora provrutor med rumslig fördelning över den centrala delen av förundersökningsområdet, omfattande ett ca 30 x 15–25 meter stort område. Det påträffade materialet omfattar 329 fyndposter och domineras helt av kvarts med inslag av kvartsit, porfyr, obestämbara bergarter samt ett mindre inslag sydiskandinavisk flinta. Bland fyndmaterialet märks bipolära kärnor, skrapor och föremål som använts vid köttthantering samt för bearbetning av ben. Materialets sammansättning och tillslagningsteknik tyder på ett neolitiskt material som äldst kan dateras till tidigneolitikum.

Området där fyndmaterialet påträffades ligger på en bergklack ca 215 meter över havet som ursprungligen utgjorde en liten utskjutande udde omgiven av vatten. En fyndplats med ytplockat material liknande detta har tidigare gjorts vid sjön Nömmens SV strand, ca 11 kilometer SSV om område 4. Fyndmaterialet har påträffats på stranden av en vik i en liten utstickande udde.

Båda dessa platser är av stort intresse eftersom inlandsboplatser från stenåldern i Norra Småland inte är så väl kända. Materialsammansättningen med dominans för kvarts knyter närmast an till liknade boplatser i Östergötland och Sörmland.

